

T.C.
NIŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BAĞLANMA STİLLERİNİN OKUL ÖNCESİ DÖNEM SOSYAL
DAVRANIŞLARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pınar KAYMAK

Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr.Barış BAŞARAN

EYLÜL-2015

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BAĞLANMA STİLLERİNİN OKUL ÖNCESİ DÖNEM
SOSYAL DAVRANIŞLARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

08.09.2015

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pınar KAYMAK

Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji

“Bu tez 08/09/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yrd. Doç. Dr. Barış BAŞARAN	Basarılı	
Yrd. Doç. Dr. Nil MUTLUER	Basarılı	
Yrd. Doç. Dr. Muhammet ÖZTABAK	Basarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite ve ya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Pınar KAYMAK

08.09.2015

ÖNSÖZ

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca bana yardımcı olan, beni motive ederek destekleyen danışman hocam, Yrd. Doç. Dr. Barış BAŞARAN' a, yüksek lisans eğitimim sürecinde bana her daim desteğini gösteren hayat arkadaşım, eşim Ferruh KAYMAK' a, aile olmanın sıcaklığını ve eğlencesini bana yaşatan çok değerli Hilal'im ve Emrullah' ıma çok teşekkür ediyorum.

Beni huzurlu ve güzel bir aile ortamı içerisinde hayata hazırlayan biricik anneme, babama ve ablalarıma iyi ki varsınız diyorum.

Pınar KAYMAK

08.09.2015

Tezin Başlığı: Okul Öncesi Dönem Bağlanma Stillerinin Sosyal Davranışlara Etkisinin İncelenmesi	
Tezin Yazarı : Pınar KAYMAK	Danışman : Yrd.Doç.Dr. Barış BAŞARAN
Kabul Tarihi : 08.09.2015	Sayfa Sayısı: xiii + 73 (tez) + 9 (ek)
Anabilim Dalı: Psikoloji	Bilim Dalı : Psikoloji
<p>Araştırmanın amacı; okul öncesi dönem çocuklarının bağımlılık stillerini belirleyerek göstermiş oldukları sosyal davranışlara olan etkisini incelemektir. Aynı zamanda bağlanma stillerini ve okul öncesi dönem sosyal davranışları çeşitli demografik değişkenler açısından ele almaktır. Araştırmada ilişkisel model kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel ve devlet okullarının anasınıfına devam eden çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubuna ise anasınıfına devam eden altı yaş grubundaki 44'ü kadın, 55'i erkek toplam 81 öğrenci katılmıştır.</p> <p>Bu araştırmada veri toplamak için "Veli Tanıma Formu", "Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu" ve "Güvenli Yer Senaryoları Testi" kullanılmıştır.</p> <p>Araştırmada kullanılan ölçme araçlarından elde edilen puanlar SPSS 15.0 istatistik programı ile analiz edilmiştir. Katılımcıların cinsiyeti ve doğum şekli değişkenlerine göre ve bağlanma stillerinin kategorize edilmiş gruplarına (güvensiz bağlanma, güvenli bağlanma) göre karşılaştırılmasında Bağımsız İki Örneklem t Testi; çocuğun anne-baba birliktelik durumu değişkenine göre karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi; anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, çocuğun kardeşler arasındaki doğum sırası ve doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen kişi değişkenlerine göre karşılaştırılmasında Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) testi uygulanmıştır. ANOVA testinde gruplar arasında anlamlı farklılık görüldüğünde farkın hangi iki grup arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD Post Hoc testinden yararlanılmıştır. Sosyal Davranış Ölçeği puanları ile Güvensiz bağlanma ve Güvenli bağlanma ilişki için Pearson Korelasyonu kullanılmıştır. Araştırma sonuçları gösteriyor ki:</p> <ul style="list-style-type: none">• Katılımcıların bağlanma stilleri ortalama olarak "Güvenli bağlanma	

Stili" düzeyinde bulunmuştur. Çocukların %37 'si güvensiz bağlanma davranışı, % 63'ü güvenli bağlanma davranışı gösterdiği görülmüştür.

- Çocuğun bağlanma stilleri ile cinsiyet, anne-baba birliktelik durumu, anne-baba öğrenim düzeyi, doğum sıralaması, doğum şekli, çocuğa ilk iki yıl bakım veren arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
- Açık/fiziksel saldırganlık puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. Erkek çocukların açık/fiziksel saldırganlık puanları kadın öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.
- Depresif-duygulanım puanlarının cinsiyet faktörüne dayalı anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır.
- Bağlanma stilleri ile okul öncesi dönem sosyal davranışlar arasında anlamlı bir ilişki elde edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma kuramı, okul öncesi dönem, sosyal davranış

Title of the Thesis: A Study about effects of attachment styles on social behaviors during preschool period

Author : Pınar KAYMAK **Supervisor:** Yrd.Doç.Dr.Bariş BAŞARAN

Date : 08 .09.2015 **Nu. of pages:** xiii (pre text)+ 73 (main body)+ 9 (app)

Department: Psychology **Subfield:** Psychology

The purpose of the study is to determine attachment styles of preschool children and to examine effects of these on their social behaviors. At the same time, attachment styles and social behaviors at preschool period will be studied in terms of various demographic variables. Correlational model was adopted for the study. Working population of the study contains preschool children who continue to public and private preschools at İstanbul-Pendik during 2014-2015 educational year. The sample of the study consists of 44 girls and 55 boys, totally 81 preschool students who are at age six.

In the study, “Parent Information Form”, “Preschool Social Behavior Instrument- Teacher Form” and “Safety Place Scenarios Test” were used to get data.

The data getting through the measurement tools were analyzed by statistics program SPSS 15.0. According to participants’ sex, birth style and attachment styles (insecure attachment, secure attachment) categories were compared through Independent Sample t- Test; children’s parental status (whether together or not) were compared through Mann Whitney U test; education level of mother and father, birth order of child and primary caregiver variables were analyzed through One Way ANOVA test. LSD Post Hoc test was used to determine the significant group when significant difference was detected by ANOVA test. Analyze the relationship between Social Behavior Instrument scores and Insecure Attachment and Secure Attachment were analyzed through Pearson Correlation.

The results of the study shows that:

-Attachment styles of participants were found on average level of “Secure Attachment Style”. 37% of children show insecure attachment behavior, 63% of them show secure attachment behavior.

-There is no significant relationship found between attachment styles of children and parental status (together or divorced), parental educational status, birth order, birth style and primary caregiver.

-There is a significant difference found between children Open/Physical Aggression scores and sex. Open/physical aggression scores of boys are significantly higher than girls.

-It is found that depressive emotion scores shows significant difference according to sex.

-The is no significant relationship found between attachment styles and social behaviors at preschool period.

Key words: Attachment theory, preschool period, social behavior.

KISALTMALAR

G.Y.S.T : Güvenli Yer Senaryoları Testi

OOSDO-OF: Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu

SBÖK : Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:	Demografik Özelliklere Göre Dağılımı.....	45
Tablo 2:	Sosyal Davranış Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	46
Tablo 3:	Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları.....	47
Tablo 4:	Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Anne-Baba Birliktelik Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	48
Tablo 5:	Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	48
Tablo 6:	Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyine Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	49
Tablo 7:	Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Çocuğun Kardeşler Arasındaki Doğum Sırasına Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	50
Tablo 8:	Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Çocuğun Doğum Şekline Göre t Testi Sonuçları.....	51
Tablo 9:	Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Doğumdan Sonra Çocuğun Bakımını Üstlenen Kişiye Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	52
Tablo 10:	Bağlanma Stilleri Testine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	53
Tablo 11:	Bağlanma Stillere Göre Dağılım.....	53
Tablo 12:	Bağlanma Stilleri Puanlarının Çocuğun Doğum Şekline Göre t Testi Sonuçları.....	53
Tablo 13:	Bağlanma Stilleri Puanlarının Anne-Baba Birliktelik Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	54
Tablo 14:	Bağlanma Stillерinin Anne-Baba Birliktelik Durumuna Göre Ki-Kare Testi Sonuçları.....	54
Tablo 15:	Bağlanma Stilleri Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	54
Tablo 16:	Bağlanma Stillерinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Ki-Kare Testi Sonuçları.....	55

Tablo 17: Bağlanma Stilleri Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyine Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	55
Tablo 18: Bağlanma Stillerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Ki-Kare Testi Sonuçları.....	56
Tablo 19: Bağlanma Stilleri Puanlarının Çocuğun Kardeşler Arasındaki Doğum Sırasına Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	56
Tablo 20: Bağlanma Stillerinin Çocuğun Kardeşler Arasındaki Doğum Sırasına Göre Ki-Kare Testi Sonuçları.....	57
Tablo 21: Bağlanma Stilleri Puanlarının Çocuğun Doğum Şekline Göre t Testi Sonuçları.....	57
Tablo 22: Bağlanma Stillerinin Çocuğun Doğum Şekline Göre Ki-Kare Testi Sonuçları.....	58
Tablo 23: Bağlanma Stilleri Puanlarının Doğumdan Sonra Çocuğun Bakımını Üstlenen Kişiye Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	58
Tablo 24: Bağlanma Stillerinin Doğumdan Sonra Çocuğun Bakımını Üstlenen Kişiye Göre Ki-Kare Testi Sonuçları.....	59
Tablo 25: Sosyal Davranış ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları.....	59

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vii
TABLO LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu.....	3
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Sayıtları.....	5
Araştırmanın Sınırlılıkları	6
Kavramlar.....	6
Bağlanma Kuramı.....	6
Okul Öncesi Dönem.....	6
BÖLÜM 1: KURAMSAL BİLGİLER VE LİTERATÜR TARAMASI	7
1.1.Bağlanma Kuramının Gelişimi.....	7
1.1.1.Bağlanma Kuramı.....	10
1.1.2.Bağlanmanın Sınıflandırılması ve Bağlanma Stilleri.....	13
1.1.3.İçsel Çalışma Modelleri.....	15
1.1.4.Bağlanma Stillerinin Yaşam Boyu Etkisi.....	16
1.1.5.Okul Öncesi Dönem Bağlanma Stilleri ile ilgili Türkiye'de Yapılan Diğer Araştırmalar.....	18
1.2.Okul Öncesi Dönem.....	19
1.2.1.Okul Öncesi Dönemde Sosyal Davranışlar.....	20
1.2.2.Olumlu Sosyal Davranış.....	21
1.2.3.Olumsuz Sosyal Davranışlar.....	23
1.2.4.Saldırganlık.....	23
1.2.5.Saldırganlığın Tanımı.....	25
1.2.5.1.Davranışsal Tanımlar.....	25

1.2.5.2.Duygusal Tanımlar.....	26
1.2.5.3.Güdüsel Tanımlar.....	26
1.2.6.Saldırganlığı Açıklayan Kuramlar.....	27
1.2.6.1.Saldırganlığı İçsel Faktörlere Göre Açıklayan Kuramlar.....	27
1.2.6.1.1.İçgüdü Kuramları.....	27
1.2.6.1.2.Psikanalitik Kuram.....	28
1.2.6.1.3.Etolojik Kuram.....	29
1.2.6.1.4.Biyolojik Kuram.....	30
1.2.6.2.Saldırganlığı Dışsal Faktörlere Göre Açıklayan Kuramlar.....	30
1.2.6.2.1.Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı.....	30
1.2.6.3.Saldırgan Davranışları Bireysel Farklılıklar Açısından Açıklayan Kuramlar.....	33
1.2.6.3.1.Sosyal-Bilgi İşleme Süreci Kuramı.....	33
1.2.7.Saldırganlığın Sınıflandırılması.....	35
1.2.7.1.Açık /Fiziksel Saldırganlık.....	35
1.2.7.2.İlişkisel Saldırganlık.....	36
1.2.8.Okul Öncesi Dönemde Depresyon.....	37
BÖLÜM 2: YÖNTEM.....	40
2.1.Araştırma Modeli.....	40
2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	40
2.3.Veri Toplama Araçları.....	41
2.3.1.Veli Tanıma Formu.....	41
2.3.2.Okul öncesi dönem Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu.....	41
2.3.3.Güvenli Yer Senaryoları Testi.....	42
2.4.Verilerin Analizi.....	43
BÖLÜM 3: BULGULAR.....	45
3.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular.....	45
3.2. Sosyal Davranış Ölçeğine İlişkin Bulgular.....	46
3.3. Bağlanma Stillere İlişkin Bulgular.....	53
3.4.Sosyal Davranış ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular.....	59
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	61
Sonuç ve Tartışma.....	61

Öneriler.....	64
Sonraki Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	64
Eğitimcilere Yönelik Öneriler.....	65
Ebeveynlere Yönelik Öneriler.....	66
KAYNAKÇA.....	67
EKLER.....	74
EK 1.....	74
EK 2.....	75
EK 3.....	76
ÖZGEÇMİŞ.....	83

Ailesiz büyümek zorunda kalan tüm çocuklara....

GİRİŞ

Bağlanma son yıllarda, sosyal ve duygusal gelişimin önemli bir konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağlanma davranışı denince ilk olarak erken çocukluk dönemi akla gelse de yaşamın tüm evrelerinde etkin olarak karşımıza çıkan ve tüm insanlarda var olan insan doğasının ayrılmaz bir parçasıdır (Bowlby, 1988).

Bağlanma, çocuk ve çocuğa bakım veren kişi arasında gelişen, çocuğun bakım veren kişi ile özel olarak bir bağ kurması, onu ihtiyaç duyduğunda araması, yakınında bulamayınca kendisini huzursuz hissetmesi, o kişiye karşı yakınlık duymasıyla gerçekleşen ve yaşamı boyunca süren duygusal ve özel bir bağ olarak açıklanmaktadır. Çocuğun ona bakım veren kişi ile gerçekleştirmiş olduğu yaşantıların ve deneyimlerin sonucunda bağlanma davranışı ortaya çıkmaktadır. Bağlanma davranışı ise bu duygusal bağın şekillenmesine ve daha sonraki ilişkilere aracılık etmesinde etkili olan davranışlar olarak tanımlanmıştır. Bebeğin deneyimlemiş olduğu bu davranış örüntüleri aynı zamanda onun yaşamındaki ilk sosyal yaşam deneyimleridir (Bush, 2001:1).

Bağlanma kuramına göre, yaşamın erken dönemlerinde kurulan ilk ilişkilerin niteliği sonraki dönemlerde kurulacak ilişkilerin niteliğini de belirlemekte ve yetişkinlikte kurulacak ilişkilere rehberlik etmektedir (Collins ve Read, 1990). Çocuğun yukarıda kısaca açıklamaları yapılmaya çalışılan bağlanma stillerinden hangisine sahip olduğu onun ileriki yaşamlarında etkisini şöyle gösterebilir.

Güvenli bağlanma stiline sahip çocuklar; özgüven sahibidirler ve yetişkinlikte sosyal yaşamın içerisinde rahatça yer alabilirler. Yakın ilişkilerinde güvenli bağlanma davranışı gerçekleştirirler. Duygu ve düşüncelerini olumlu olarak ifade edebilirler ve sosyal yaşam içerisinde istedik birer kişi olurlar (Simpson ve Rholes, 1998:250).

Güvensiz bağlanma stili geliştiren çocuklar; kendilerini daha değersiz gördükleri ve başkalarına daha az güvendikleri için yetişkinlikte de kişisel ve kişilerarası ilişkilerde sorunlar yaşamakta ve uyum problemleri göstermektedirler (Collins ve Read, 1990; Rice ve Mirzadeh, 2000).

Bartholomew ve Horowitz (1991) geliştirdikleri benlik ve diğerlerine bağlanma modelinde, güvenli, korkulu, kaygılı ve saplantılı olmak üzere dört bağlanma stilini ve her stilin davranış özelliklerini tanımlamışlardır.

Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, kendilerini ve başkalarını olumlu değerlendirmektedirler. Kendilerini olduğu gibi kabul eden bu stildeki bireyler başkalarını da değerli ve güvenilir algılayarak kabul edici davranışlar sergilemektedirler. Bu bağlanma stili geliştiren kişiler, sosyal hayatı olumlu algılamaktadırlar. Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler kendilerini olumsuz, başkalarını olumlu değerlendirmektedirler. Bu stilde, bireyin kendine verdiği değer başkalarının onu kabul etmesine bağlıdır. Bu nedenle bu kişiler kendi değerliliğini onaylamak için ilişkilerinde başkalarının onayını kazanmak için çabalamaktadırlar. Kayıtsız bağlanma stiline sahip bireyler kendilerini olumlu, başkalarını olumsuz değerlendirmektedirler. Bu kişiler kendilerine aşırı güvenirliler ama diğerlerine ilişki kuracak kadar güvenmezler. Bu stildeki bireylerin, ilişki kurarken kaygı düzeyleri düşük ve kaçınma davranışları yüksektir. Bu kişiler başkalarına karşı düşmanlık beslediklerinden ilişkilerinde soğukluk ve duygusal uzaklık gösterirler. Korkulu bağlanma stiline sahip bireyler hem kendini hem de başkalarını olumsuz değerlendirmektedirler. İlişkilerinde yakınlık istemektedirler ancak başkalarına güvenmedikleri ve reddedilmekten korktuklarından reddedilme ihtimalini ortadan kaldırmak için sosyal durumlardan ve yakın ilişkilerden kaçınmaktadırlar (akt. Sümer ve Güngör, 1999).

Bu açıklamaların ışığında, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin sosyal becerilerinin daha üst seviyede olması ve sosyal yaşamda uyumlu ve başarılı olmaları, güvensiz bağlanma stili geliştiren bireylerin ise karşılaştıkları bir sorun karşısında çözümleyici ve özgün karar vermede ya da başka bir deyişle sosyal becerilere sahip oluşla ilgili ciddi problemler yaşadıkları görülebilmektedir. Güvenli bağlanma gerçekleştiren çocukların sosyal yaşamlarında aktif, istedik ve başarılı oldukları empati, yardımlaşma gibi olumlu sosyal davranış örüntülerine sahip oldukları gözlemlenmiştir (Bowlby, 2011).

Okul öncesi dönem bireyin bağlanma stilini oluşturduğu en kritik yaşamsal dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, bu en kritik dönemde kurulan ilişkilerin özellikleri sonraki dönemlerde kurulacak ilişkilerin niteliğini de belirlemekte ve yetişkinlikte kurulacak ilişkilere rehberlik etmektedir (Collins ve Read, 1990).

Okul öncesi dönem doğan bireyin sosyal yaşamla temas ettiği ve sosyal çevrede aidiyet kazanmaya başladığı önemli bir yaşam dilimidir. Bu dönemde başlayan okul öncesi eğitimin de en temel amacı çocuğa olumlu sosyal davranışlar kazandırarak toplumsallaşmasına rehberlik etmektir. İlk sosyal yaşantı deneyimleri aile üyeleri ile gerçekleşen çocuk için artık ilişki zincirine aile üyelerinin yanında öğretmen ve akranlar da eklenmiş olur (Ekinci Vural, 2006; Gülay, 2009; Uz Bas, 2003). Sosyalleşme çocukların bu yeni kişiler ile kurmuş oldukları sosyal ilişkileri sonucunda yeni davranışları, inançları ve değerleri benimsedikleri bir gözleme ve uygulama süreci olarak karşımıza çıkmaktadır (Şen ve Arı, 2011).

Çocuğun göstermiş olduğu sosyal davranışlarda, yetişmiş olduğu ailenin özellikleri, yaşadığı çevre, doğuştan getirmiş olduğu bireysel özellikler gibi iç ve dış etkenler etkilidir (Özabacı, 2006). Bu etmenler aynı zamanda çocuğun istenmedik sosyal davranışlar göstermesine, akranları ile olumlu bir ilişki kuramamasına ve çeşitli psikolojik rahatsızlıklar yaşamasına da neden olabilmektedir (Gottman ve Putallaz, 1981). Okul öncesi dönemde çocuğun sosyal yaşam içerisinde göstermiş olduğu ilişkilerin özellikleri yaşamının sonraki dönemlerinde gösterecek olduğu ilişkilerin de öncüsü durumunda olabilmekte ve etkisini devam ettirmektedir (Asher, 1993; Parker ve Asher, 1987 ve Rubin, 1983'den akt. Yeates ve Selman, 1989).

Araştırmanın Konusu

Okul öncesi dönemde bulunan çocuğun göstermiş olduğu sosyal davranışlarında öncü durumda olan etkenlerden biri olduğu düşünülen ebeveynine karşı gerçekleştirmiş olduğu bağlanma stillerinin ne derece etkili olduğunun incelenmesi bu tezin konusunu oluşturacaktır.

Bu araştırmada bağlanma stilleri güvenli/güvensiz olarak iki grupta, sosyal davranışlar ise dört alt boyutta incelenecektir.

1. Açık/fiziksel saldırganlık
2. Olumlu sosyal davranış
3. İlişkisel saldırganlık
4. Depresif Davranışlar

Araştırmanın Amacı

Bağlanma kuramı, bireyin bakım vericisi ile kurmuş olduğu bağlanma örüntüsünün kişinin sonraki yaşantısı için yordayıcı bir güce sahip olduğunu varsayar. Okul öncesi dönem, gelişim basamaklarının içerisinde temeli oluşturduğu için bu dönemin çocuk tarafından sağlıklı atlatılması önemlidir. Bu dönem aynı zamanda çocuğun sosyal yaşama ait ilk deneyimlerin yaşandığı bir kritik bir evre özelliğini göstermektedir. Yapılan bu araştırmanın amacı, bağlanma stillerinin okul öncesi dönemde görülen sosyal davranışlara etkisinin incelenerek ebeveynlere, eğitimcilere ve çocuk ruh sağlığı alanında çalışan kişilere bilimsel bir veri sunmaktır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Sosyal davranış ölçeğine ilişkin betimsel bulgular nelerdir?
2. Okul öncesi dönem sosyal davranışları (açık/fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırganlık, depresif duygulanım) ile bazı değişkenler (cinsiyet, anne-baba birliktelik durumu, ebeveyn eğitim düzeyi, doğum sıralaması, çocuğun doğum şekli, bakım veren kişi) arasındaki ilişki nedir?
3. Bağlanma stilleri ölçeğine ilişkin betimsel bulgular nelerdir?
4. Bağlanma stilleri ile bazı değişkenler (cinsiyet, anne-baba birliktelik durumu, ebeveyn eğitim düzeyi, doğum sıralaması, çocuğun doğum şekli, bakım veren kişi) arasındaki ilişki nedir?
5. Bağlanma stilleri ile okul öncesi dönem sosyal davranışlar arasındaki ilişki nedir?

Araştırmanın Önemi

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde bağlanma stilleri ve okul öncesi dönem sosyal davranışlarının farklı değişkenlerle ele alındığı görülmüştür. Türköz (2007), okul öncesi çocuklarda bağlanma örüntüsünün kişilerarası problem çözme ve açık bellek süreçlerine etkisini incelemiştir. Seven (2006), 6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmıştır. Thompson (2006), erken dönemde bağlanma ve sonraki gelişim üzerindeki etkilerini incelemiştir. Yaka (2011), 'Bağlanma ,erken

döneme yönelik şemalar, öz-yönetim ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiler' isimli tez çalışması yapmıştır.

Literatürde okul öncesi dönem sosyal davranışların incelendiği araştırmalara değinilecek olursa; Yeter (2010), 5-6 yaş grubu çocuklarda karşılaşılan davranış problemlerinin ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kadan (2010), okul öncesi çocuklarda (4-6 yaş) saldırganlık davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelendiği bir çalışma yapmıştır. Uysal (2011), okul öncesi dönemde görülen akran zorbalığını bazı değişkenler açısından ele almıştır. Şen (2009), 3-6 yaş grubu çocuklarının sosyal davranışlarını bazı değişkenler açısından inceleyerek literatüre katkıda bulunmuştur.

Literatürdeki okul öncesi dönem bağlanma stillerine yönelik araştırmalar incelendiğinde yapılan araştırmaların sayıca çok az olduğu ve yapılan bu araştırmalarda bağlanma davranışları ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmediği, bağlanma davranışının farklı değişkenlerle ilişkilendirildiği görülmüştür. Bu nedenle yapılacak olan bu araştırma okul öncesi dönemde bağlanma stillerinin sosyal davranışlara etkisini araştırarak literatürde bulunan bu boşluğu kapatmaya çalışacaktır.

Araştırmanın Sayıltıları

Bu araştırmanın sayıltıları şunlardır:

1. Araştırmaya dahil edilen çocukların G.Y.S.T ölçme aracındaki yönergeleri doğru anladıkları ve içtenlikle uygulamaya katıldıkları varsayılmıştır.
2. Araştırmaya katılan velilerin ve öğretmenlerin sorulara içtenlikle ve doğru yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.
3. Veri toplama araçlarının yapılan araştırma için uygun olduğu varsayılmıştır.
4. Seçilen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
5. Veri toplama araçları geçerli ve güvenilirlerdir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırmanın çalışma grubu 2014-2015 eğitim ve öğretim yılında İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı iki devlet okulu ve bir özel öğretim kurumunda bulunan anasınıfı 6 yaş grubu öğrencileri ile sınırlıdır.

2. Araştırmaya katılan okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma stilleri ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi ölçeklerde bulunan maddeler ile sınırlıdır.

3. Demografik değişkenlerin bağlanma stilleri ve okul öncesi dönemde görülen sosyal davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi kişisel bilgi formunda yer alan maddeler ile sınırlıdır.

Kavramlar

Bu bölümde çalışmanın içerisinde yer alan temel kavramların açıklaması yapılmıştır.

Bağlanma Kuramı : Bağlanma, bebek ile bakım vericisi, (bu genellikle annedir) arasında duygusal olarak olumlu ve yardım edici bir ilişki bağının kurulmasını ifade etmektedir. Bağlanma kuramının oluşmasında ve gelişmesinde hayvanlar üzerinde yapılan gözlem ve deneylerin etkisi olmuştur. Bağlanma ile ilgili ilk araştırmalar Bowlby ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (Çağdaş, 2002).

Okul Öncesi Dönem : Çocuğun doğumu ile başlayıp 72 aya kadar ki zaman dilimini kapsayan, bedensel, sosyal-duygusal, zihinsel, psiko-motor ve dil gelişimlerinin büyük oranda geliştiği, kişiliğin tohumlarının atıldığı kritik bir gelişim dönemini ifade etmektedir.

BÖLÜM I

KURAMSAL BİLGİLER VE LİTERATÜR TARAMASI

1.1. Bağlanma Kuramının Gelişimi

Bağlanma, çocuk ve çocuğa bakım veren kişi arasında gelişen, çocuğun bakım veren kişi ile özel olarak bir bağ kurması, onu ihtiyaç duyduğunda araması, yakınında bulamayınca kendisini huzursuz hissetmesi, o kişiye karşı yakınlık duymasıyla gerçekleşen ve yaşamı boyunca süren duygusal ve özel bir bağ olarak açıklanmaktadır. Çocuk ile ona bakım veren kişi arasında gerçekleştirilen yaşantıların ve deneyimlerin sonucunda bağlanma davranışı ortaya çıkmaktadır. Bebeğin deneyimlemiş olduğu bu davranış örüntüleri aynı zamanda onun yaşamındaki ilk sosyal yaşam denemeleridir (Bush, 2001:1).

Bowlby 'e göre bağlanma süreci bebeğin türe özgü olarak göstermiş olduğu emme, tırmanma, izleme, ağlama ve gülme davranışları ile başlar. Bu davranışlara "bağlanma davranışları" adı verilir. Bağlanma davranışları bebeğin fiziksel ve duygusal (beslenme ve anne ile temasta bulunma) ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olurken bir yandan da annenin bebeğe yakınlık göstermesini ve annenin de bebeğe bağlanmasını sağlar (Bowlby, 1958). Bağlanma davranışı, anne ile kurulan ve de kurulacak olan duygusal bağın şekillenmesine ve daha sonraki ilişkilere aracılık etmesinde etkili olan davranışlardır. Bağlanma davranışı, ebeveyn ile bebek arasında ki destekleyici ve karşılıklı olumlu bir ilişki ağını ifade eder. Bu ilişki bağı sorunsuz olarak kurulduğu takdirde ebeveyn bebeğin ihtiyaçlarına öncelik verir ve bebek te ihtiyaçları hakkında ebeveynine yol gösterir .

Bağlanma kuramı (Bowlby, 1969, 1973, 1979, 1982), bebeklikte bakım verici ile (bu genelde bu anne olmaktadır) gerçekleştirilen ilk yaşamsal deneyimlerin yaşamın sonraki dönemlerinde diğer kişilerle kurulacak olan ilişkileri etkileme gücüne sahip oluşuna vurgu yapar.

Bağlanma kuramının temelini John Bowlby ve Mary Salter Ainswort'un nesne ilişkileri kuramı, evrimsel yaklaşım ve bilişsel gelişim kavramlarından etkilenecek yaptıkları araştırmalar oluşturmaktadır (Mikulincer ve Shaver, 2007 akt. Uluyol, 2014).

Bowlby, travma, ayrılma anksiyetesi ve nesne ilişkileri gibi konulara önem vermesinden ötürü psikanalitik kuramı benimsemiştir (Ainsworth, 1989). Ancak Bowlby çalışmalarını yaparken birlikte çalışmalar yaptıkları psikanalistlerin çocukları incelerken onların gerçek yaşamdaki deneyimlerini önemsemediklerini daha çok iç yaşama ve fantezilere dayalı araştırmalar yaptıklarını görmüş ve psikanalist kuramda aradığını bulamadığını fark etmeye başlamıştır (Ainsworth ve Bowlby, 1991).

Doğumdan itibaren ilk üç yıl içerisinde annelerinden ayrılmış olan ve başka bakım vericiler tarafından çeşitli kurumlarda bakılan çocuklar ile yapmış olduğu araştırmalarda, kurumlarda iyi bir bakım almalarına rağmen çocukların psikolojik sorunlar yaşadıklarını görmesi Bowlby'i psikanalitik kuramın temelini oluşturan, 'çocuklar annelerini açlık güdüsünün doyurulması arasında nedensel bir bağ kurdukları için severler' görüşünün yeterli olmadığı sonucuna götürmüştür (Hazan ve Shaver,1994). Bu fark edişle birlikte Bowlby, psikanalitik görüşten ayrılarak kendi kuramını oluşturmaya başlamıştır. Yeni oluşmaya başlayan bu kuram yaşamsal gerçek tecrübelerin ve gerçekleştirilmiş olan ilişkilerin üzerine yapılan araştırmalarla oluşmaya başlamıştır (Türköz, 2007).

Bowlby ve Ainsworth'un savunduğu fikirler ve yapmış oldukları araştırmalar o dönem ve sonraki dönemler için kişilerarası ilişkilerin ortaya çıkış sürecini anlamlandırmada farklı bir bakış açısı kazandırmıştır.

Bowlby ve Ainsworth çalışmalarına çocukları ve onlara bakım verenleri özellikle anneleri ile kurmuş oldukları ilişkisel bağı inceleyerek başlamışlardır (Burger, 2006). Bowlby, yeni oluşan kuramını üç klasik makalesi ile tanıtmıştır.

"Çocuğun Anne ile Bağının Doğası" (1958),

"Ayrılık Kaygısı" (1959), ve

"Erken Çocukluk ve Bebeklikte Acı ve Yas" (1960)

'Çocuğun anne ile bağımlı doğası ' isimli makalesinde, bebeğin doğumuyla birlikte özellikle ilk oniki ay içerisinde gerçekleştirilmiş olan libidinal bağın önemi noktasında psikanalistlerle aynı düşündüğünü ancak gerçekleştirilen bu ilişkisel bağın oluşma nedenleri ve süreçleri konusunda dürtü yaklaşımını savunmadığını belirtmiştir (Bowlby, 1958).

"Ayrılık Kaygısı" isimli makalesinde, çocuğun annesinden ayrılmaya karşı vermiş olduğu tepkileri nedensellik ilkesine göre yapılan açıklamaları içermektedir.

Hayvanlar üzerinde yapmış olduğu araştırmalar sonucunda görülmüştür ki; bütün yeni doğan yavrular anneden ayrılmaya zorlandıklarında bu ayrılığı kabul etmezler ve tekrar annenin ilgisini çekebilmek için tepkisel davranışlar gösterirler. Bu tepkisel davranışlarında anneyi geri kazanamama durumuyla karşılaşırlarsa anneye kavuşma umutları azalarak sessizleşir ve hayatta kalabilmek için annesi ile olan bağını koparır ve yeni bir bağlanma ilişkisine hazır hale gelir (Bowbly, 1959). Yavru tarafından sergilenen bu davranış örüntüsünde, ilk tepki (protesto), ayrılık kaygısı, kavuşmaya karşı gelişen umutsuzluk, acı ve yasın; kopma da savunma ihtiyacının belirtisidir (Türköz; 2007). Bu makale aynı zamanda ayrılığa karşı gösterilen etkilenmez tavrının ve aşırı kaygılandırıcı tepkilerin bağlanma davranışı ile ilgili sorunların yaşanmış olabileceğine dair ipuçları verebileceğini belirterek daha sonraki yıllarda Ainswort, Blehar, Waters ve Wall (1978) tarafından ortaya çıkarılacak olan 'Bağlanma Stilleri' kavramının başlangıcını oluşturmuştur denilebilir.

'Erken çocukluk ve bebeklikte acı ve yas' isimli son makalesi; Bowlby'in kuramının şekillenmesinde ve de tanıtılmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu çalışmasında Bowlby; bebeklerin ve çocukların yas yaşama potansiyeli gösterdiğini ve bu potansiyelin bakım verici ile özellikle de anne ile gerçeleştirilmiş olan ilişkisel bağın önemini gösterdiğini savunarak Anna Freud ile aynı görüşte olmadığını göstermiştir.

Bu son makale ile psikanalitik düşüncesinin temelini oluşturan dürtü yaklaşımı yeni oluşmakta olan bağlanma kuramı tarafından reddedilmiş oluyordu. Bu nedenle de bağlanma kuramı uzun denebilecek bir süre o dönemde etkili bir öneme sahip olan psikanalistlerce kabul görmemiştir (Türköz, 2007).

Bowbly, son makalesinin yayınlanmasından dokuz yıl sonra kuramını ana hatlarıyla anlatmış olduğu 'Bağlanma ve Kayıp' ismini verdiği üç temel kitaptan oluşan çalışmasının ilk kitabı olan "Bağlanma" kitabını yayınlamıştır (Bowbly, 1969). "Ayrılık" ismini taşıyan ikinci çalışmasını dört yıl sonra (Bowbly, 1973) ve son kitabını da yedi yıl sonra "Kayıp" ismi ile yayınlamıştır (Bowbly, 1980).

1.1.1.Bağlanma Kuramı

Bağlanma Teorisinin kurucuları sayılan Bowlby ve Ainsworth, çalışmalarına anne-çocuk etkileşimini inceleyerek başlamışlardır (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Bu kuramın amacı; bebeklerin bakım vericilerine karşı güçlü duygusal bağlar kurma davranışının nedenlerini ortaya çıkarmaktır (Sümer ve Güngör, 1999).

Bowlby' in bağlanma davranışlarını incelemeye iten sebep çalıştığı kurumlarda yapmış olduğu klinik gözlemler olmuştur.

Bowlby, yaşam öykülerinde istismar vakası olduğu için ailelerinin yanından alınarak yuvalara gönderilen çocukların annelerinden ayrılma sürecinde nasıl tepkiler verdiklerini gözlemlemiştir. Gözlemleri sırasında özellikle iki çocuğun tepkilerinden çok etkilenmiştir. Çocuklardan ilki, sevgiden mahrum kalmış ve anne ile kalıcı bir bağ kuramamış bir ergen, diğeri ise Bowlby'e karşı kendisini güvende hissedenden ve onun yanından hiç ayrılmak istemeyen endişeli ve kaygılı bir çocuktur. Karşılaşmış olduğu bu iki çocuk vakası onun psikanalitik eğitimi almasına ve çocuk psikoterapisi üzerinde çalışmaya başlamasına öncülük etmiştir (Ainsworth ve Bowlby, 1991). 1950 yılında Dünya Sağlık Örgütü için ' Kimsesiz Çocukların Ruh Sağlığı' hakkında bir araştırma için görevlendirilen Bowlby, çocuk psikiyatrisi alanında yoğun çalışmalar yapmıştır. Çalışmalarını 1951 yılında tamamlamış ve bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor bağlanma kuramının ilk adımı olmuştur denilebilir. Raporunda Bowlby, çocuğun ruh sağlığı için en önemli şeyin bebeğin ya da çocuğun bakım vericisi ile (bu genelde annedir) doyurucu sıcak bir bağın kurulması olduğunu belirtmiştir. Bu bir yıllık yoğun çalışmalarının sonucunda çocukların annelerinden ya da birincil bakım vericilerinden ayrılırken verdikleri ayrılma tepkilerini üçe ayırmıştır.

- 1) Karşı çıkma ve yeniden birleşme isteği
- 2) Umutsuzluk
- 3) Kopma (Bowlby, 1969; Masterson: 21, 2008).

Bowlby, yaptığı diğer çalışmalarda da özellikle yeni doğan bebeğin annesine ya da ona bakım veren bakıcısının yanında olmasına dair hissettiği doyumun yiyeceği olan doyum kadar yaşamsal bir öneme sahip olduğunu, annenin yokluğunda ise bebeğin şiddetli bir endişe ve öfke duygusu yaşadığını gözlemlemiştir.

Bowbly'e göre bebeğin bağlanma süreci dört aşamada ve ilk 2-3 yıl içerisinde tamamlanmış olur (Bowbly, 1982).

İlk aşamada bebek 0-3 ayın içerisinde dir. Henüz çevresinin farkında değildir ve bir bağlanma nesnesini oluşturmamıştır.

3-7 aylık dönemi kapsayan ikinci aşamada bebek ona bakım veren kişiye yönelik olarak *seçici bir bağlanma* gerçekleştirir. Gülümseme, ağlama, sesler çıkarma yoluyla bebek artık bakım vericisine ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik uyarı işaretleri göndermeye başlar ve bakım vericisi bu uyarıcıları doğru yorumlayarak bebeğin ihtiyaçlarını karşılar (Cassidy,1999:4 akt. Seven, 2006). İhtiyaçları karşılanan bebek için bakım vericisi artık onun ihtiyaçlarına karşı duyarlılık gösteren, ulaşılabilir olduğunu ona hissettiren, tanıdığı bir kişidir.

Güvenli üst olarak adlandırılan dönem üçüncü aşamadır. Bu dönemde çocuk etrafı merak etmeye başlar ve bakım vericisi ile gerçekleştirmiş olduğu ilişkisel bağın yardımıyla etrafı keşfe çıkabilir ve bu keşifler sürecindeki kısa ayrılıklar çocukta daha az kaygı oluşturmaya başlar, artık bakım vericisi onun için '*güvenli bir üs*' konumundadır (Sümer ve Güngör, 1999). Bu dönemde çocuğun davranışları bir amaca yöneliktir.

Bağlanma sürecinin en son basamağı '*amaca göre düzeltilmiş ortaklık*' olarak adlandırılır. Bu aşama çocuğun bakım vericisine ulaşılabilirliğine dair olan güven duygusuna ve ihtiyaçlarını ve doyumunu erteleyebilmesine göre şekillenir. Bu dönem çocuğun dil becerisini kazandığı dönemdir. Çocuk kazanmış olduğu bu beceri sayesinde annesini ya da bakım vericisini daha iyi tanımaya başlar. Bu tanıma sonucu kendi istek ve davranışlarını bakım vericinin duyarlılığına göre düzenlemeye başlar.

Bebekler tarafından gerçekleştirilen bu bağlanma süreçlerinin temel görevi güvenlik ve korunma ihtiyacının karşılanmasıdır. Bağlanmanın gerçekleşmesi sonucunda çocuk bir tehlikeyle karşılaştığında, çocuk için bu mekanizma kendiliğinden devreye girecektir (Aydoğdu, 2013).

Bağlanma süreçlerini oluşturan bağlanma ilişkisi aynı zamanda çocuğun hayat serüvenindeki ilk sosyal deneyimleridir (Bush, 2001:1 akt. Seven, 2006). Bu sosyal deneyimlerden kazanılan kazanımlar çocuğun ileriki dönemlerine de etki edebilecek bir öneme sahiptir (Bowbly, 1980).

Bowbly teorisinde bağlanma davranışının dört özelliğinin olduğunu belirtir:

1. Yakınlığın Sürdürülmesi: Bireyin bağlanma gerçekleştirdiği figüre karşı yakın olma isteği

2. Güvenli Barınak: Bireyin kendisini tehlikede hissettiği ve korku duyduğu durumlarda rahatlamak ve kendisini güvende hissetmek için bağlanma gerçekleştirdiği figürüne dönme

3. Güven Esası: Bireyin çevreyi anlamlandırmak ve keşfedebilmek için bağlanma gerçekleştirdiği figüre karşı güven içeren hareketleri

4. Ayrılık Acısı: Bireyin bağlanma gerçekleştirdiği figürün yokluğunda kendisi için endişe durumunun oluşması.

Bağlanma kuramının gelişmesinde ikinci diyebileceğimiz dönem Ainsworth'ın çalışmalarıyla başlamıştır. Ainsworth aynı zamanda bağlanma kuramının işlemsel tanımını yaparak kurama katkı sağlamıştır. Bowlby ile birlikte çalışmalarına başlamış olup zamanla Hopkins Üniversitesinde bebeklerle yaptığı bireysel araştırmaların kurama olan katkısı oldukça fazladır (Tüzün, Sayar, 2006).

Ainsworth, çocuklarla yaptığı çalışmalarda, çocukların yaşam deneyimleri arttıkça hayat hakkında bilgilerinin arttığı ve zorluklar karşısında baş etme becerilerinin gelişmesiyle kendine güven duygusunun kazanıldığını belirtmiştir. Özellikle erken çocukluk döneminde annenin ya da bakım vericinin çocuk için ulaşılabilir özellikte olmasının çocukta güven duygusunu oluşturarak bu güven duygusunun kazanılmasında etkili olduğunu ileri sürmüştür (Ainsworth, 1979, 1989; Ainsworth ve Bowlby, 1991). Ainsworth, bebek ile anne arasındaki bağlanmayı bakım sistemiyle ilişkilendirmiştir. Bebeğin doğar doğmaz anne ile fiziksel olarak temas kurması ile anne bebeğin ihtiyaçlarına karşı duyarlı hale gelir.

Bowlby ise, annede oluşan bu duyarlılığın doğum sonrasında bebekte oluşan bazı davranışların (emme, tutma, ağlama, gülümseme vb.) sonucunda oluştuğunu ileri sürmüştür. Bakım vericinin tepkileri ile bebek bu davranışları sistematik hale getirmeye başlar ve bağlanma süreci başlamış olur (Bowlby ve Ainsworth, 1991).

Bowlby ve Ainsworth çalışmalarında bağlanma sürecinde bebeklerin de pasif veya alıcı değil, aksine anneleri gibi aktif olduklarını öne sürmüşlerdir. Buna paralel olarak bu teoride bağlanma örüntülerinin çocuğun ve ya annenin tek başına sahip olduğu özelliklerin değil anne ve çocuk arasında oluşmuş olan bir ilişkinin özelliğine bağlı olarak oluştuğunun önemle altı çizilmiştir.

Bowlby ve Ainsworth'un (Ainsworth, 1979, 1989; Ainsworth ve Bowlby, 1991; Masterson, 2008) bağlanmayla ilgili bu temel çalışmalarından sonra bağlanma kuramı ilerleyerek, bağlanmanın sınıflandırıp sınıflandırılmayacağı konusuna odaklanılmıştır.

1.1.2.Bağlanmanın Sınıflandırılması ve Bağlanma Stilleri

Ainsworth ve arkadaşları Uganda ve Maryland'de bağlanma süreçlerindeki anne-çocuk etkileşimini incelemek için araştırma yapmışlardır. Bu araştırmalarında doğal gözlem metodunu uygulamışlar mekan olarak doğal ev ortamını tercih etmişlerdir.

Bebeklerin anneden ayrılma durumuna karşı verdikleri tepkileri görebilmek için 'yabancı durum' yöntemini kullanmışlardır. Bu yöntemin amacı bağlanma sürecindeki davranış kalıplarını ortaya çıkarmak ve bu kalıpları sınıflandırmaktır.

20 dakika süren bu deney sekiz aşamadan oluşur. İlk bebek annesi ile oyun oynarken ortama bebek için yabancı olan bir kişi dahil edilir ve anne odadan ayrılır. Sekiz dakika boyunca bebek odada yabancı kişi ile yalnız bırakılır. Ayrılık bölümünde bebeğin odada yalnız bırakılması ve ilk önce yabancı kişinin sonrasında da annenin odaya dahil edilmesidir. Bu deneyde özellikle 'anneden ayrılma' ve 'anneye kavuşma' anı gözlemlenir ve kayıt altına alınır.

Araştırmacılar bu yöntemle bebeklerin ebeveynlerinden ayrılma ile tekrar buluştuklarında vermiş oldukları tepkilere bakarak sahip oldukları bağlanma örüntülerini ortaya çıkarmayı hedeflemişlerdir (Ainsworth, 1979; Masterson, 2008). Bu yöntemle yapılan çalışmalarının sonucunda Ainsworth ve arkadaşları bağlanma davranışlarını genel olarak üç grupta sınıflandırmışlardır:

Güvenli Bağlanma

Güvenli bağlanma gerçekleştiren çocuklar bağlanma figüründen ayrıldıklarında kolayca ayrılabilirler bu ayrılık durumu bir nebze huzursuzluk yaşatsa da aşırı kaygı durumu oluşturmaz, kendilerini güvende hissetmediklerinde annelerinin vermiş olduğu güveni bulmak isterler, anneyi bulduklarında onu olumlu olarak karşılarlar, fiziksel yakınlık kurmak isterler ve anneyi diğer yabancılara tercih ederler .

Bu bağlanma stilinde annenin çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlı olduğu, çocuk tarafından anneye iletilmekte olan mesajların anne tarafından doğru okunduğu görülmektedir. Bu nedenle de anne çocuğun o anki ihtiyacına istedik ve uygun bir

şekilde cevap verir, bakımını yapar ve çocuğu rahatlatır. Bu döngüsel olumlu ilişkiler anne ve çocuk arasında güvenli bir ilişkinin kurulmasını sağlar. Güvenli bağlanma gerçekleştiren çocuk için anne her an ortaya çıkabilecek bir ihtiyaç durumunda yardım alabileceği bir güven merkezi konumuna gelir. Böylelikle bu çocuklar etraflarını keşfedebilme gücünü anneleri sayesinde kazanmış olurlar ve kendilerini özgür olarak hissederler (Ainsworth ve başkaları, 1978:183).

Çelişik -Güvensiz Bağlanma

Bu bağlanma stilinde anne yada bakım veren çocuğun o anki ihtiyacını bazen karşılar bazen de ihmal eder. Bakım vericinin bu tutarsız davranışları çocuğun anneyi hayatında bir güven merkezi olarak görmesini zorlaştırır. Bu bağlanma stilinde çocuk, annenin duygusal olarak onun ihtiyaçlarını karşılayabileceğine dair kararsızdır (Ainsworth ve başkaları; 1978:183). Anneyi güven merkezi olarak göremeyen çocuklar yabancılara karşı tedirginlik duyarlar ve anne o ortamdan ayrıldığı zaman büyük sıkıntıya girerler,huzursuz davranışlar sergilemeye başlarlar. Bu çocuklar annenin o ortama dönmesiyle de hemen rahatlama gerçekleştiremezler, yakınlık kurmaktan kaçınırlar.

Kaçınma-Güvensiz Bağlanma

Çocuğun ihtiyaçlarına karşı anne duyarsız ve ilgisizdir. Anne bebeği istemeyebilir ve onu küçümseyebilir. Annenin bu istenmedik davranışları karşısında çocuk annesine ulaşamayacağına inanmaktadır ve bu nedenle de çocuk için anne artık güven verme rolünde olamayacaktır. Bu bağlanma stilline sahip olan çocuk etrafını keşfedebilir bunu yaparken annesini merkezine almaz (Ainsworth ve başkaları, 1978:183). Bu çocuklar annelerini yakınlarında görmek istemeyebilirler yabancı ya da anne arasında bir tercihte bulunmayabilirler. Anne ile bir araya geldiklerinde fiziksel temastan kaçınırlar. Bu bağlanma stiline sahip çocukların annelerinin davranışları incelendiğinde, çocuğu ile yakınlık kurmaktan kaçınan, fiziksel teması reddeden kişiler olduğu görüşmüştür (Türköz, 2007).

Bu bağlanma stillerine ek olarak Ainsworth (1979), anne ile çocuk arasında oluşan bağlanma örüntüsünü güvenli bağlanma ve güvensiz bağlanma olmak üzere iki genel grupta inceler. Çocuğun ihtiyaçlarına karşı istedik tepkiler veren ve ona karşı duyarlı davranışlar göstererek çocuğa kabul edildiği hissini tattıran ilişki güvenli bağlanmayı gerçekleştirirken, ebeveyn çocuğun istek ve ihtiyaçlarına karşı duyarsız ve ilgisiz ise ve anne ile çocuk arasındaki ilişki güvenli bağlanmayı oluşturacak

yaşantılardan yoksun ise güvensiz bağlanma ortaya çıkacaktır (Belsky ve Cassidy, 1994 akt. Seven, 2006).

1.1.3.İçsel Çalışma Modelleri

Bağlanma davranışının çocuğun yaşamı boyunca etkisini gösteren üç temel görevi vardır. Bu üç temel işlev şunlardır:

Çevremi keşfederken kaygı oluşturacak olumsuz bir durumla karşılaşırsam geri dönebileceğim güvenli bir limanım var, fiziksel bir ihtiyacım olursa bu ihtiyaçlarım karşılanacaktır ve bu olumlu duyguların sonucunda oluşan, hayata güveniyorum duygusuna sahip olma.

Bu üç temel işlev istenen düzeyde oluştuğunda çocukta "İçsel Çalışma Modelleri' olarak adlandırılan mekanizma devreye girer. Artık ebeveyn tarafından belirli bir düzeyde karşılanılan güvenlik gereksinimi çocuğun dünyanın güvenli bir yer olup olmamasına dair gerçekleştireceği algıyı belirleyecektir (Tüzün ve Sayar, 2006).

Bowlby'e göre kişiler anneleri ya da bakım vericileri ile gerçekleştirmiş oldukları bağlanma yaşantılarını içselleştirerek kendileri ve başkaları hakkında beklentiler geliştirirler. İçsel çalışma modelleri, annenin ya da bakım vericinin ihtiyaç duyulduğunda "ulaşılabilir" olup olmadığı ve olumlu tepkide bulunup bulunmayacağına dair zihinde oluşan şemalardır da denilebilir (Hazan ve Shaver, 1994 akt. Türköz, 2007).

İçsel çalışma modelleri birbirini etkileyen iki farklı unsurdan oluşmaktadır Benlik modeli ve Diğerleri modeli. Benlik modeli, kişinin kendisini ne kadar önemli gördüğüne ve başkalarının ne kadar önemli olduğuna ve başkaları tarafınca ne kadar sevildiğine ve kabul edildiğine dair inançlarını ve algılarını içerir. Diğerleri modeli ise kişinin ihtiyaç duyduğunda özellikle de kendini güvensiz hissettiğinde yakın çevresinde bulunan kişilerden ne kadar yardım alabileceğine ve bu diğer kişilerin güven vericiliğine dair algılarını barındırır (Deniz, 2011).

Bağlanma kuramı, içsel çalışma modellerinin kişinin hayatını etkileyici önemli bir rolü olduğunu savunur. Örneğin, çevreyi keşfetmek isteyen bir çocuğun göstermiş olduğu keşif davranışları kabul görüyor ve destekleniyorsa içsel çalışma modeline göre bu çocuk kendisini yeterli ve değerli ebeveynini de güvenli bir liman olarak görecektir. Ancak bu çocuk keşfetme isteğine karşı kabul görmüyorsa ve keşfetme arzusunun baskı

altına alındığını hissediyorsa o zaman kendisinin yetersiz ve değersiz olduğuna dair bir model oluşturacaktır (Seven, 2006).

Main ve arkadaşları (1985) yapmış oldukları çalışmalarında içsel çalışan modellerin özelliklerini şöyle belirtmişlerdir (Türköz, 2007).

- ✓ Bebeğin türe özgü olarak getirmiş olduğu yakınlık bulma ihtiyacına bakım vericisi tarafından verilen tutarlı tepkiler ve davranışlar neticesinde ortaya çıkarlar.
- ✓ Tekrarlanmış yaşantı örüntülerinden oluşurlar.
- ✓ İlişki örüntüleri, bağlanma figürünün yokluğunda bebeğin bağlanma figürüne tekrar kavuşmak için yapmış olduğu davranışların sonuçlarından da etkilenir. Böyle bir durumda bağlanma ilişkisi sonucu ortaya çıkan içsel çalışan model değişim geçirebilir.
- ✓ İçsel çalışan modeller davranış örüntüleri ile ilişki halindedir ve davranışı yönlendirici bir gücü vardır.
- ✓ Kişi için bilinç dışında varlıklarını kalıcı hale getirme gücüne sahiptirler.
- ✓ Çocukluk döneminde, bu modeller sadece yaşanılan ilişkilerdeki somut değişimlerden sonra değişebilir.

1.1.4.Bağlanma Stillerinin Yaşam Boyu Etkisi

Ebeveyni ya da bakım vericisi ile gerçekleştirmiş olduğu bağlanma ilişkisi kişiye ilk başta yeni yaşamına alışma ve sağlıklı bir biyolojik gelişim gösterme imkanını sağlarken, deneyimlenen bu ilişki içselleştirilerek hayatın ileriki tüm aşamalarında etkin hale gelir. Bebeklik döneminde gerçekleştirilen güvenli bağlanmanın çocuğa en büyük katkısı, başka kişilerle olumlu ilişkilerin kurulmasına ve bu ilişkiler sonucu oluşacak olan olumlu bağların gerçekleşmesine yaptığı katkıdır. Bakım vericisi ile çocuk arasında gerçekleşen güven, çocuğun başka kişilere karşı olumlu şemalar oluşturmasına ve yapıcı olumlu sosyal davranışlar kazanmasında destekleyici bir etkiye sahiptir (Thomson, 2006).

Bowbly, bebeklik döneminde gerçekleştirilen bağlanma davranışı ile oluşan yaşama dair algıların sonraki yaşantılara yansıdığını savunur (Bowbly, 1980).

Güvenli bağlanma ilişkisi içerisinde yetişen çocuk ebeveyni tarafından değerli görüldüğünü, sevildiğini ve onların yanında güvende olduğunu hissederek kendine ve diğerlerine karşı olumlu duygular besleyerek psikolojik sağlıklarını da korumuş olurlar (Sümer ve Şendağ, 2009).

Bu konuda yapılmış bazı araştırmaların bulguları aşağıda belirtilecektir.

- ✓ Güvenli bağlanma stiline sahip olan çocuklarda güven duygusu hakimdir ve buna bağlı olarak özgüvenleri vardır. Gerek akranları ile gerekse de yetişkinler ile ilişki kurmaktan kaçınmazlar ve bu ilişkileri başlatma ve sürdürme becerilerine sahiptirler (Thomson, 2006).
- ✓ Güvenli bağlanmayı sağlayan deneyim ve duygular empati, sosyal beceri ve olumlu benlik kavramlarının oluşmasında kişiye olumlu bir katkı sağlar (Thomson, 2006).
- ✓ Güvensiz bağlanma stiline sahip çocukların, okul öncesi dönemde sosyal becerilere sahip olma ve problem çözebilme davranışlarında güvenli bağlanma stiline sahip olan çocuklara göre daha yetersiz oldukları gözlemlenmiştir (Zeanah ve ark., 1997 akt. Soysal, Bodur ve ark., 2005).
- ✓ Okul öncesi çocuklarla yapılan bazı araştırmaların sonuçlarına bakıldığında güvensiz bağlanma stiline sahip çocukların sosyal ilişkilere karşı isteksiz oldukları, kaygılı, huzursuz ve arkadaşlarına ve öğretmenlerine karşı saldırganlık içeren davranışlarda bulunabildikleri görülmüştür (Soysal, Bodur ve ark., 2005).
- ✓ Anne ve babaya güvenli olarak bağlanan kişilerin karar verme becerisine sahip olma ve sonuca karar vermeden önce başka alternatif yolları da değerlendirmede güvensiz bağlananlara göre daha başarılı oldukları görülmüştür (Deniz, 2011).
- ✓ Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin benlik saygılarının daha yüksek olduğu ve yalnızlık hissini daha az yaşadıkları bulunmuştur (Hazan ve Sahaver, 1990 akt. Arslan, Arslan, Arı, 2012).
- ✓ Güvenli bağlanma stiline sahip çocuklar; özgüven sahibidirler ve yetişkinlikte sosyal yaşamın içerisinde rahatça yer alabilirler. Yakın ilişkilerinde güvenli bağlanma davranışı gerçekleştirirler. Duygu ve düşüncelerini olumlu olarak ifade edebilirler ve sosyal yaşam içerisinde istedik birer kişi olurlar (Simpson ve Rholes, 1998:250).

- ✓ Güvensiz bağlanma stili geliştiren çocuklar; kendilerini daha değersiz gördükleri ve başkalarına daha az güvendikleri için yetişkinlikte de kişisel ve kişilerarası ilişkilerde sorunlar yaşamakta ve uyum problemleri göstermektedirler .

✓

1.1.5.Okul Öncesi Dönem Bağlanma Stilleri ile İlgili Türkiye'de Yapılan Diğer Araştırmalar

Literatür araştırmasının sonucunda görülmüştür ki; bağlanma konusunda yapılan araştırmaların büyük bir bölümünü ' bağlanma ve ergenlik ' ya da ' bağlanma ve yetişkinlik ' dönemini inceleyen araştırmalar oluşturmaktadır.

Türkiye'de okul öncesi dönemde bağlanma ile farklı değişkenler arasında yapılmış olan araştırmalar ve araştırmaların sonucunda elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

Uluç (2005), "Okul Öncesi Çocuklarda Benliğe İlişkin İnançlar, Kişilerarası Şemalar ve Bağlanma İlişkisinin Temsilleri Arasındaki İlişki: Ebeveynlerin Kişiler Arası Şemalarının ve Bağlanma Modellerinin Etkisi" konulu doktora tezi çalışmasında, okul öncesi dönemde bağlanma temsilleri ile benlik ve bireylerarası temsiller arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Seven (2006), "6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri ile Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" doktora tezinde isimli çalışmasının sonucunda, bağlanma güvenliği ile sosyal beceriler ve sosyal becerilerin alt ölçekleri olan işbirliği, atılganlık ve öz-kontrol becerileri arasında orta düzeyde ,pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Seven; 2006).

Türköz (2007), " Okul Öncesi Çocuklarda Bağlanma Örüntüsünün Kişilerarası Problem Çözme ve Açık Bellek Süreçlerine Etkisi " isimli doktora tezi çalışmasında, okul öncesi dönemde eğitim alan 5-6 yaş grubu ile yapmış olduğu çalışmalarda güvenli bağlanma gerçekleştiren çocukların, kişilerarası karşılaşılan sorunlarda istedik olumlu baş etme yöntemlerini, güvensiz bağlanma gerçekleştiren çocukların ise çoğunlukla istenmedik olumsuz baş etme yöntemlerini kullandıklarına dair bulgular elde etmiştir (Türköz, 2007).

Bu araştırmada bağlanma stillerinin okul öncesi dönemdeki sosyal davranışlara etkisi inceleneceği için izleyen bölümde önce okul öncesi dönemin tanımı, okul öncesi dönem sosyal davranışların içeriği ve sınıflandırılması yapılacaktır.

1.2.Okul ncesi Dönem

Okul ncesi dönem çocuğun sosyalleşme sürecine aktif katılımı ile içinde bulunduğu kültürel çevrenin norm ve değer yargılarını öğrenmeye başladığı ve bu norm ve değer yargılarına uygun olan davranışları uygulamaya başlayarak bu davranışları sürekli hale getirdiği bir dönemdir. Bu anlamdaki bilişsel farkındalık düzeyi çocuğun içinde bulunduğu sosyal etkileşimlerin özelliklerine paralel olarak gelişmektedir.

Okul ncesi dönem, yaşamın ilk altı yılını içerisine alan, çocuğun fiziksel, zihinsel ve psikososyal gelişiminin hızlı olduğu, kişilik özelliklerinin şekillenmeye başladığı dönemdir. Bu nedenle doğan birey için, sosyal yaşamla temas ettiği ve sosyal çevrede aidiyet kazanmaya başladığı önemli bir yaşam dilimini ifade eder.

O-6 yaş evresinde olan çocuğun yalnızca fiziksel olarak ihtiyaçlarının karşılanmaması aynı zamanda onu bilişsel, sosyal, kişisel ve duygusal alanlarında da gelişim gösterebilmesinin aile ve eğitimciler tarafından desteklenmesi gerekmektedir (Kağıtbaşı, 1989 akt. Oran, 2004).

Okul ncesi dönem gelişim basamakları olarak kritik bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemdeki davranışların gözlemlenerek değerlendirmeye alınması, istendik davranışların desteklenerek devamlılık kazanması ve ileriki zamanlarda ortaya çıkabilecek istenmedik sorun davranışların önlenmesi için açısından büyük bir öneme sahiptir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010).

ocuk bu dönemin sonlarına doğru işbirliği, arkadaşlık, empati, yardımlaşma gibi istendik kazanımlar geliştirmiş olmakla birlikte, fiziksel ve ya ilişkisel saldırganlık, rekabet, kavga gibi bir dizi istenmedik olumsuz sosyal davranışlar da geliştirmiş olabilir (Aydın ve Aydın, 1999).

Bu dönemde başlayan okul öncesi eğitimin de en temel amacı çocuğa olumlu sosyal davranışlar kazandırarak toplumsallaşmasına rehberlik etmektir.

1.2.1.Okul Öncesi Dönemde Sosyal Davranışlar

Okul öncesi dönem, bireyin sosyal ilişki örüntüsünü oluşturduğu en kritik yaşamsal dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu en kritik dönemde kurulan sosyal ilişkilerin özellikleri sonraki dönemlerde kurulacak ilişkilerin niteliğini de belirlemekte ve yetişkinlikte kurulacak ilişkilere rehberlik etmektedir.

Çocuğun göstermiş olduğu sosyal davranışlarda, yetişmiş olduğu ailenin özellikleri, yaşadığı çevre, doğuştan getirmiş olduğu bireysel özellikler gibi iç ve dış etkenler etkilidir (Özabacı, 2006). Çocuğun yaşadığı ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri ilk sosyal yaşam deneyimlerini oluşturduğu için sosyalleşme sürecinde çocuk için etkili olacaktır (Yavuzer, 1998).

Bu etmenler çocuğun akranları ile kuracağı sosyal davranışların yapısal özelliklerinin şekillendirmesinde de etkilidir.

İlk sosyal yaşantı deneyimleri aile üyeleri ile gerçekleşen çocuk için artık ilişki zincirine aile üyelerinin yanında öğretmen ve akranlar da eklenmiş olur (Vural, 2006; Gülay, 2009). Sosyalleşme çocukların bu yeni kişiler ile kurmuş oldukları sosyal ilişkileri sonucunda yeni davranışları, inançları ve değerleri benimsedikleri bir gözleme ve uygulama süreci olarak karşımıza çıkmaktadır (Şen ve Arı, 2011).

İçerisinde buldukları gelişimsel evrenin bir özelliği olarak büyüklerine olan bağımlılığı azalan çocuklar artık arkadaşları ile daha uzun süre vakit geçirebilirler ve sosyal anlamda ilişki içerisinde yer aldıkları arkadaş gruplarının oldukça genişlediği görülebilir (Oktay, 2000).

Aile çevresinden farklı bir çevrenin var olduğunu fark eden çocuk için okul öncesi dönem, sosyal ilişkiler içerisinde yer alma adına çok iyi değerlendirilmesi gereken bir öneme sahiptir. Bu dönemde aile ve yakın çevresinin sınırları dışına çıkmayan ve sosyal ilişki deneyimleri yaşamayan çocukların, sonraki dönemlerde sosyal çevreye adapte olmada ve olumlu sosyal davranışlar göstermede zorluk yaşadıkları görülebilmektedir (Yavuzer, 2005).

Yapılan bazı araştırmalar, altı yaşına kadar çocukların belirli bir seviyede sosyal ilişki deneyimleri yaşamamaları durumunda hayatları boyunca risk grubu

içerisinde yer alma olasılığının diğer akranlarına göre daha yüksek olduğunu göstermiştir (Parker ve Asher, 1987 akt. Seven, 2007).

Çocukların yardımlaşma ve işbirliği içerisinde bir arada hareket etmelerine olanak sağlayan arkadaşlık ilişkileri, aynı zamanda olumlu sosyal yaşantı için gerekli olan davranış ve becerilerin öğrenilmesinde ve kazanılmasında çocuğa olumlu bir katkı sağlamaktadır (Uysal ve Dinçer, 2007). Akranları tarafından kabul edilmek ve onaylanmak için çocuk çeşitli etkileşim yolları dener. Bu etkileşimler sonucu öğrenilen yeni iletişim becerileri sosyal yaşantıların devamını sağlayacaktır. Yeni iletişim becerileri kazanılırken, akranlar ile yaşanan problemlerin çözümü için de yeni davranışsal çözümler üretilir (Hay, 2006 akt. Gülay, 2009). Fiziksel, psikosozal ve zihinsel olarak ta olgunlaşmaya bağlı olarak çocuğun sosyal davranış örüntülerinde değişiklikler görülmeye devam eder. Bu değişimler aynı zamanda çocuğun sosyal ilişkilerinin yapısını da geliştirme etkisine sahiptir (Gülay, 2009).

1.2.2.Olumlu Sosyal Davranış (Prosocial Behavior)

Kelly (1982), olumlu sosyal davranışları; sosyal yaşam içerisinde etkileşim halinde bulunan bireylerin çevrelerinden olumlu pekiştirme elde etmek ve ya istenen ilişkileri sürdürmek için kullanmış oldukları öğrenilmiş davranışlar' olarak tanımlamıştır. Crick ve arkadaşları (1997), olumlu sosyal davranışları; akranlarına karşı yardım etme, grup içerisinde ve dışarısında bulunan diğerlerine karşı da iyi davranma, paylaşma, sırasını bekleme, şiddetten koruma, empati, nazik olma ve arkadaşlarına karşı istedik uyum artırıcı özellikleri olan davranışların tümü olarak belirtmiştir.

En genel tanımıyla olumlu sosyal davranış, başkalarına fayda sağlama amacı içeren gönüllü olarak ve herhangi bir ödül beklemezsizin yapılan davranışlardır (Kumru ve ark, 2004).

Carlo ve Randall (2011), ilgili literatürü inceleyerek olumlu sosyal davranışları dört ana başlıkta toplamışlardır.

Özgeci olumlu sosyal davranış : Başkalarının ihtiyaçlarına karşı duyarlı olunarak yapılan gönüllü yardım faaliyetleridir. Bu davranışların sergilenmesinde etkisi olan iki unsur, kişide var olan sempati duygusu ve içselleştirilmiş olan değer kavramıdır.

İtaatkar olumlu sosyal davranış: Sözel ve ya fiziksel bir talep karşısında sergilenen yardım içerikli davranışlardır.

Duygusal olumlu sosyal davranış: Duyguları harekete geçirici ortamlarda yapılan yardım etme davranışıdır.

Kamusal olumlu sosyal davranış: Başkaları tarafından onay alma,kabul görme,saygınlık elde etme ve değerli olma gibi güdüsel ihtiyaçların karşılanması için yapılan davranışlardır (akt. Kumru ve ark., 2004).

Araştırmacılar olumlu sosyal davranışı ortaya çıkaran bilişsel yeterliliklerin yaşla birlikte olgunlaşan ahlaki muhakeme ve başkalarının bakış açısı ile düşünebilme becerisi olduğunu belirtmişlerdir(Kumru ve ark., 2004). Çünkü olumlu sosyal davranışların kazanımında duyguların ve davranışların kontrol edebilmesi gerekir. Başkasına yardımcı olabilmek ya da incitici olmamak için birey sürekli kendi isteklerini karşılamayı erteleyerek karşısındaki kişi ile empati kurmak zorundadır (Şen, 2009) .

Pek çok araştırmacıya göre olumlu sosyal davranışların kazanılmasında aile, akran ilişkisi ve içerisinde bulunulan kültür önemli bir etkiye sahiptir.

Aile, çocuğu içerisinde yaşadığı kültürel değerler ve kurallar hakkında bilgi sahibi yaparak onu sosyal yaşama hazırlar. Bunun yanında empatik düşünebilme becerisinin oluşmasında çocuğa ailesi tarafından sağlanan olumlu duygusal bir ortamın katkısı hiç şüphesiz ki yadsınamaz. Yapılan çalışmalarda ebeveyni tarafından ilgi ve destekleyici bir tutum ile büyüyen çocukların daha fazla olumlu sosyal davranış kazanma becerisine sahip oldukları görülmüştür (Kumru ve ark., 2004).

Çocuğun akranları ile olan ilişkisinde yaptığı davranışların akranlarınca onay ve kabul görmesi o davranışın devamlılık göstermesinde belirleyici olabilmektedir. Aile ve yakın çevrenin dışına ilk defa çıkan erken çocukluk dönemindeki bir çocuk için etkileşim içerisinde bulunduğu akranlarının sergilediği sosyal içerikli davranışların niteliği de sosyal davranış gelişiminde önemli bir etkidir (Kumru ve ark., 2004).

Arkadaşlık ilişkisi, çocuğa sosyal yaşamında ihtiyacı olan uyumlu ilişki örüntülerini ve işbirliği içerisinde birlikte yaşama becerisini öğrettiği gibi, çevresindekilerle uyum içerisinde yarışabilme yeteneğini de kazandırır. Sorumluluk alabilme, grup çalışmalarında aktif rol üstlenme gibi beceriler aileden çok arkadaşlık ilişkileri sonucunda kazanılır (Damon,1983 akt. Şahin, Karaaslan, 2006).

Kültürel değerler ve normlar da çocukların olumlu sosyal davranışları kazanmasında belirleyici bir etkiye sahiptir. Toplum tarafından kabul gören davranışlar o kültürde yer alan bireyler için olumlu ve istendik davranışlar olarak kabul edilir.

1.2.3.Olumsuz Sosyal Davranışlar

Olumsuz sosyal davranışlar, uygun sosyalleşmeyi engelleyen ve olumsuz sosyal çıktılara sebep olan (akranları reddetme ve anlaşamama gibi) davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Merrell, 1993).

Bu çalışmada olumsuz davranışlar, araştırmada kullanılan ' Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği ' kapsamında yer alan, açık/fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve depresif duygulanım olarak sınırlandırılmıştır.

1.2.4.Saldırganlık

Okul öncesi dönemde görülen saldırganlık davranışlarının iki farklı amacı vardır.

a. Pratik hedeflere ulaşmak için kullanılan saldırgan davranışlardır.bu davranışlar amaçları elde etmeye yönelik olarak yapılan faaliyetlerdir (itme, kakma vb.) ve gelişimsel olarak normal kabul edilmektedir.

b. Saldırganlık davranışlarının bir başka çeşidi ise doğrudan başkasını kızdırmak ya da başkasına zarar vermek niyetiyle yapılan davranışlardır. Bu tür davranışlar gelişimsel olarak normal kabul edilmeyen psikanalitik kuramlarla nedenleri araştırılan davranışlardır (Sevinç, 2003).

İkinci kısımda belirtilen, zarar verici istenmedik davranışların devamlılık göstermesi ve çocuğun yer aldığı bütün sosyal çevrede şiddet içerikli davranışlar gösterdiği durumlarda saldırganlık davranışının varlığından bahsedilebilir.

Okul öncesi dönemde saldırganlık davranışlarını sürekli gösteren çocuklar problem çıkartırlar, kavgacı bir tutum sergileyerek akranları ile uyum içerisinde oyun oynayamazlar, öğretmenleri tarafından sürekli uyarı alırlar ve sonuçta mutsuzluk ve huzursuzluk yaşarlar (Sevinç, 2003).

Saldırgan davranışlar farklı davranış kalıpları şeklinde görülebilmektedir. Bu davranış kalıpları aşağıda belirtilmiştir.

- Sözel saldırganlık: Alay etmek, kızgınlık durumunda bağırarak, tehdit içeren ifadeler kullanmak
- Nesnelere karşı saldırganlık: Eşyaları itme, fırlatma, vurma
- Kendine karşı fiziksel saldırganlık: Bedenine zarar verme, vücudunun bazı kısımlarını kanatma, elini ve ya başını duvarlara vurma, intihara teşebbüs etmek
- Başkalarına yönelik saldırganlık: İtmek, çekiştirmek, tekmelemek ve fiziksel olarak zarar vermek

Çocuklarda görülen saldırganlık, daha çok yıkıp dökme ya da öfke kontrolünü yapamama şeklinde kendisini göstermektedir.

Bir çocuğun saldırganlık davranışları göstermesinin en birincil sebebi olumlu sosyal davranışlardan yoksun olmasıdır. Akranları ile olan ilişkilerde bir problemle karşılaşma durumunda bu problemi çözebilme yeteneğine sahip olmama ya da daha iyi bir yol olduğunu bilmeme sonucunda çocuk tek çözüm yolu olarak saldırganlığı seçebilir.

Saldırgan davranışlar sergileyen çocuk, karşılaştığı sorunları çözebileceğine dair güven duygusundan yoksundur. Bu güven duygusu kazanıldıkça, beklemeyi, düşünerek hareket etmeyi ve anlık tepkiler vermemeyi öğrenir. Saldırganlığın yerine olumlu, istendik davranışların kazanılmasında, olumlu davranışlarının kendi yararına sonuçlandığını görmesinin, akranları ve büyükleri tarafından onay ve kabul görmesinin etkisi çok büyüktür.

Çocuğun içerisinde bulunduğu çevre yapısal özellikleri ile saldırganlığı artırma ve ya azaltma gücüne sahiptir. Her çocuk isteklerinin anında karşılanması beklentisine sahiptir ancak saldırgan çocuklar isteklerinin hemen onun istediği şekilde yerine getirilmemesi durumunda bu isteklerini elde edebilmek için *ısıрма, tekmeleme, bağırma. eşyaları atma* gibi davranışlar sergileyebilirler. Eğer çocuk yapmış olduğu bu olumsuz davranışların sonucunda isteklerini elde etmeyi başarıyorsa ifade edilen istenmedik olumsuz davranışların tekrarlanma olasılığı artacaktır.

Saldırgan olarak ifade edilen çocuklar, duygusal sorunları yaşadıkları için çevresindeki kişilerle olumlu istendik ilişkiler yaşayamayan, kavgacı, kuralları reddeden

ve uygulamayan, aldığı ceza ve yaptırımlardan etkilenmeyen, akranlarına isteyerek zarar veren, kendisi ve çevresi ile sürekli çatışma yaşayan ve sayılan bu davranışlarda devamlılık gösteren çocuklardır (Kanlıklıçer, 2005 akt. Karakuş, 2008).

Yapılan başka bir tanıma göre de saldırgan çocuk, ruhsal problemlerinden ötürü akranları ve çevresinde bulunan diğerleri olumlu ilişkiler gerçekleştiremeyen çocuktur. Genellikle geçimsizdir. Akranları ve ya diğerleri ile sürekli sürtüşme didişme içerisindedir. Her an kavga edebilir. Devamlı olarak uyulması gereken kurallara uymaz, çoğu zaman cezalıdır. Çevresindeki büyüklere karşı da tepkiseldir (Yörükoğlu, 2002).

Okul öncesi dönemde saldırgan olarak adlandırılan çocukların sergilemiş oldukları olumsuz davranışlarının altında patolojik nedenler de görülebilmektedir. Çocukların davranış örüntülerinin bireysel olarak izlenilmesi sonucunda saldırganlığın nasıl ve ne amaçla kullanıldığı belirlenebilir (Şen, 2009).

Saldırganlık değiştirilmesi çok güç olan bir davranış problemidir. Erken çocukluk döneminin, istenmedik olumsuz davranışların iyileştirilmesi için en uygun zaman dilimi olduğu unutulmamalı ve bu dönemde gerek aile ortamında gerekse okul ortamında iyileştirme çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

1.2.5. Saldırganlığın Tanımı

1.2.5.1. Davranışsal Tanımlar

Saldırganlık davranışçı yaklaşıma göre; canlı ya da cansız bir nesneye karşı yöneltilen ve zarar görme ile neticelenen davranışlardır ve biyolojik nedenleri olduğu kadar toplumsal nedenleri de vardır (Kanlıklıçer, 2005).

Bu yaklaşım davranışın ortaya koyduğu sonuçlara odaklı bir tanım içermektedir. Bu tanıma göre bir davranış, diğer kişiler için zarar verici ise bu davranış saldırgan bir davranıştır (Aktaş, 2000). Bu tanıma göre ,yapılan bir davranışın saldırgan olup olmaması ortaya çıkan davranışın özelliğine göre belirlenir.

Davranışçı ekolün yaptığı tanımlarda hedef, düşünce ve duygu gibi soyut kavramların etkisine bakılmaksızın nesnel bir anlayışla sadece ortaya çıkan gözlemlenebilir davranışlara odaklanılarak davranışı nesnel olarak sınıflandırabilmektedir.

Boxer ve Tisak da saldırganlığı, “ diğ er bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ya da rahatsız edici davranışlar ” olarak tanımlamaktadır (akt. Yıldırım, 2008).

Davranışsal tanımların eleştirilen yönü, sadece davranışın yapısıyla ilgilenmesi ve davranışı ortaya çıkaran nedenleri görmezden gelmesidir.

1.2.5.2.Duygusal Tanımlar

Duygusal tanıma göre saldırganlık, öfke neticesinde ortaya çıkan bir davranıştır. Kişinin göstermiş olduğu davranış onun gerçek niyetini ve düşüncelerini yansıtmayabilir. Bir davranışın saldırganlık içerisinde yer alması için başlıca özelliğinin o davranışın bir öfke durumunun sonucunda oluşup oluşmadığıdır (Aktaş, 2000 akt . Karakuş, 2008).

Duygusal temelli tanımlara yönelik yapılan eleştiriler, bir davranışı ortaya çıkaran duygunun ne olduğunu her zaman bilebilmenin zor olacağı yönündedir.

1.2.5.3. G üd üsel Tanımlar

G üd üsel tanımların en önemli özelliğ i, kişinin niyetine önem vermesidir. Bir davranışın amacı başkasına psikolojik ve ya fiziksel anlamda zarar vermek ise saldırgan bir davranış olarak nitelendirilebilir. Yapılan bir davranış başkasına zarar vermek niyetiyle yapılmamışsa, o davranıştan birileri zarar görse bile yapılan davranış saldırgan bir davranış olarak nitelendirilemez.

G üd üsel tanımlara göre saldırganlık;

- zarar verme amacı taşıyan davranışlardır (Atkinson ve ark. akt. Karakuş, 2008) dolaylı ve ya dolaysız olarak bir kişiye ve ya kişilere fiziksel ve ya sözlü olarak zarar verme niyeti taşıyan bir davranıştır (Can, 2002 akt. Karakuş, 2008).
- başkalarına hakim olmak, başkalarını yönetmek, başkalarını yenmek niyetiyle engellemeye çalışmak, düşmanca yıkmayı ve bozmayı amaçlayan davranışlardır (Ayan, 2007).
- bir davranışın saldırganlık olarak nitelendirilmesi için sergilenen davranışın amacının karşısındakine zarar verme amacı taşıması gerekir. Bu sebeple istemeden ve ya yanlışlıkla ortaya çıkan zarar verici davranışlar saldırganlık

tanımı içerisinde yer almaz. Niyet ve amaç saldırganlığın tanımında dikkat edilecek bir nokta olacaktır. O zaman saldırganlık, başka kişilere ve ya nesnelere zarar verme amacıyla yapılan davranışlardır (Tevrüz, Artan ve Bozkurt, 1999).

1.2.6.Saldırganlığı Açıklayan Kuramlar

Saldırganlık içeren davranışları ortaya çıkaran etmenlere dair yapılan araştırmalar sonucunda iki görüş ortaya çıkmıştır. Birinci görüş saldırganlığın temelinde biyolojik temelli içgüdüsel ve dürtüsel nedenlerin olduğunu savunurken ikinci görüş kültürel ve bilişsel nedenlerin etkili olduğunu ve bu davranışların öğrenme yoluyla kazanıldığını savunmuştur (Eroğlu, 2009).

Saldırgan davranışların nedenlerini içsel nedenlere bağlayan kuramlar,

1. İçgüdü Kuramları
- 2 .Psikanalitik Kuram
3. Etolojik Kuram
4. Biyolojik Kuram
2. Sosyal bilişsel öğrenme kuramı
- 3 .engellenme-saldırganlık kuramı

Saldırgan davranışları bireysel farklılıklar açısından açıklayan kuramlar

4. Sosyal-Bilgi işleme süreci kuramı

alt başlıklar halinde açıklanacaktır.

1.2.6.1. Saldırganlığı İçsel Faktörlere Göre Açıklayan Kuramlar

1.2.6.1.1 .İçgüdü Kuramları

Bu kurama göre saldırganlık öğrenilmiş bir davranış değil içgüdüsel bir davranıştır. Freud'a göre saldırganlık atalarımızdan bize hediye edilmiştir. İnsandaki ölümlü içgüdüsel saldırganlığın en temel sebebidir.

Freud'a göre saldırgan davranışlar, duygu ve ihtiyaçların devamlı olarak engellenmesi ve olumlu olarak karşılanmaması sonucu ortaya çıkan yıkıcı ve olumsuz olarak nitelendirilen davranışlardır.

Çocuk doyuma ulaştıramadığı duygu ihtiyacını bazen nesnelere zarar vererek (oyuncağını kırmak gibi) karşılamayı dener. Bazen de geçmiş olumsuz deneyimlerinden kaynaklı bir çeşit intikam alma duygusundan ötürü saldırganlığa başvurur (kendisi ile oyun oynamayı istemeyen arkadaşını itmesi ve ya arkadaşının oyuncuğuna zarar vermesi gibi) (Sevinç, 2003).

Hiç bir nedeni olmaksızın arkadaşının etkinliğine zarar veren saldırgan davranışlarda niyet, zarar vermektir. Freud'a göre bu davranışlar psikolojik kaynaklı olup çocuk bu davranışı ile bir tür doyum elde ederek çocuk benliğinde (ego) rahatlama elde eder. Akranları ve ya büyükleri tarafından sevilmediğini düşünen çocuk kabul edilmek ve beğenilmek ister. Aşağılanma ve ya önemsenmediğini düşünen çocuk , ortaya çıkan kızgınlık duygusunu başkasına zarar vererek baskı altına alma amacıyla saldırganlık davranışı gösterebilir (Sevinç ,2003).

Etolog Lorenz, insan türünde görülen saldırgan davranışları, saldırganlık içgüdüsünden kaynaklı bir enerji birikiminin dışa aktarımı olarak açıklamıştır. Ayrıca lorenz saldırganlık içgüdüsünü türlerin devamı için gerekli bir duygu olarak görmüştür (Şen, 2009).

Bir diğer düşünür Bowlby, saldırganlık, kıskançlık, kendini ve yakını koruma gibi davranışların insanlarda içgüdüsel olarak var olduğunu savunmuştur. Saldırganlığı içgüdüsel olarak gören bu yaklaşıma göre, organizma içerisinde yer alan bir mekanizma saldırgan davranışları ortaya çıkarmaktadır. Bu mekanizmanın içerisinde beyin,merkezi sinir sistemi ve endokrin sinir sistemi yer almaktadır.

"İç güdü" kavramının gözlemlenememesi, bireysel farklılıkların dikkate alınmaması ve saldırgan davranışların kaçınılmaz olarak savunulması gibi açıklamalar bu kuramın eleştirilmesine neden olmuştur.

1.2.6.1.2. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuram, saldırganlığı doğuştan var olan içgüdüsel bir unsur olarak açıklar.

Kişinin doğuştan saldırgan olduğunu söyleyen Freud, ' öldürme ' içgüdüsünün etkisiyle yıkmaya, yok etme, bozma içgüdülerinin harekete geçerek insanoğlunu birey ve toplum bazında sürekli savaş halinde yaşayamaya iteceğini savunur (Kadan, 2010).

Freud, çocuklarda görülen saldırganlığın nedenini cinsel içgüdüye bağlayarak, libido enerjisinin önemine dikkat çekmiştir. Bu teoriye göre, doğuştan var olan, haz ve uyumu sağlayarak kişiliğin ve davranışların oluşmaya başladığı ilk gelişimsel süreç '*oral(ağız)*' dönemidir. Bu dönemin en belirgin davranışları, kendisini ve çevresindeki nesnelere anlamlandırmak için ağza alma, emme, yutma ve ısırma davranışlarıdır. Dişlerin çıkmasıyla birlikte bu davranışlar kemirme gibi etkin saldırgan davranışlar haline gelir. Gelişim sürecinin bu aşamasında takılıp kalma ve ya gerileme sonucu tekrar bu döneme gitme saldırganlığın nedeni olarak kabul edilmiştir.

Saldırgan davranışların bir diğer sebebi de gelişim süreçlerinin ikinci evresi olarak belirtilen "*anal dönem*" deki dışkı dönem olarak açıklanmıştır. Bu dönemin en belirgin davranışı dışkıyı tutma ve dışarı atma yani tuvalet eğitimini gerçekleştirmektir. Bu kritik süreçte çocuk kaygılandırıcı bir cezalandırma yöntemi ile karşılaşırsa çocuk saldırganlık içgüdüsünü harekete geçirerek dışkısını annesine karşı bir tehdit aracı olarak kullanmaya başlar.kişinin bu dönemde takılıp kalması ya da gerileme göstererek bu döneme dönülmesi anal sadistlik kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasına neden olur (akt. Gençtan, 1999).

Freud'a göre saldırganlık , kişinin kendisine yönelik olan yıkıcı duygularının dış dünyadaki nesnelere çevrilmiş halidir. Kişi kendisinde var olan ' kendini yok etme' dürtüsünü bilinçsizce diğer kişi ve ya nesnelere yönelterek kendisini korumaya çalışır (akt. Gençtan, 1999).

1.2.6.1.3.Etolojik Kuram

Bir hayvan araştırmacısı olan Etolog Lorenz, tüm türlerde doğuştan getirilerek var olan " saldırganlık içgüdüsünün " saldırgan davranışlara neden olduğunu savunmuştur. Bu yaklaşımı Psikanalitik yaklaşımdan ayıran bazı noktalar vardır.Bu farklılıklardan ilki, saldırgan davranışların içsel nedenlerden ötürü değil dıştan gelen uyarıcılarla harekete geçtiğinin savunulmasıdır. Diğer bir görüş ayrılığı da, saldırgan davranışların türün devamlılığı ve çevreye uyumun sağlanması gibi önemli

fonksiyonlarının olduğunun savunulmasıdır. Lorenz'e göre saldırganlık yaşamak için her canlı organizmasında var olması gereken olumlu bir duygudur (Bilgi, 2005, akt. Kurtyılmaz, 2011).

Bu yaklaşıma göre, kişi saldırganca davranışlarını kontrol edebilmeyi başarabilse de tamamen ortadan kaldıramaz. Ortadan kaldırılamayan saldırganlık kişinin olumsuz enerjisini dışarıya çıkararak olumsuz duygularından sıyrılmasını sağlar bu nedenle kişi saldırgan davranışlarını istedik ve zarar verici olmayan yöntemlerle ortaya çıkarmayı öğrenmelidir (Şen, 2009).

Etolojik yaklaşımın eleştirilen kısmı; hayvanlarda görülen sıradan ve geleneksel saldırganlık davranışları ile değişim içerisinde çeşitlilik gösteren insan davranışlarının birlikte ele alınmasıdır.

1.2.6.1.4. Biyolojik Kuram

Biyolojik kurama göre saldırganlığın nedeni genlerimizde yer alan kombinasyon farklılıklarıdır. Erkek cinsiyetini belirleyen "xy" kromozom birleşiminin "xxy" olarak farklılık göstermesi saldırganlığı etkileyici olabilmektedir. Fazlalık olan "y" kromozomu saldırganlık eğilimini arttırıcı bir rol üstlenmektedir (Kurtyılmaz, 2011).

Kanda bulunan "testosteren" oranının yüksekliği ile saldırgan davranışların arasında bir ilişki olabileceği de belirtilmiş ve bu konuda da araştırmalar yapılmıştır (Şen, 2009).

Bu kuramın eleştirilen kısmı, saldırgan davranışların oluşumunda etkisi olduğu düşünülen "xxy" kromozomunun bazı erkeklerde saldırgan davranışları ortaya çıkarmaması ve kadınlarda görülen saldırgan davranışların nedenine dair bir açıklama yapılmamış olmasıdır (Kurtyılmaz, 2011).

1.2.6.2. Saldırganlığı Dışsal Faktörlere Göre Açıklayan Kuramlar

1.2.6.2.1. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı

Bu kuramın en önemli temsilcileri Bandura ve Mischel'dir. Bu kurama göre saldırganlık, içgüdüsel ve engellenme sonucu ortaya çıkan bir davranış değildir.

Çocuklarda görülen saldırganlık davranışları ödül ve ya ortaya konulan davranışın pekiştiriciler yolu ile öğrenilmesi ya da model sonucu kazanılmış bir davranış örüntüsüdür (Duncan, 2004 akt. Uysal, 2011). Bu yaklaşım çocukların özellikle sosyal davranışlarının nedenlerini açıklama noktasında oldukça yol göstericidir (Aydın, 2005).

Sosyal bilişsel öğrenme kuramına göre, kişiler belirli davranış kalıpları ile dünyaya gelmezler. Davranış için öğrenmenin gerçekleşmesi gerekmektedir bu nedenle de bebeğin sosyal davranışları kazanabilmesi için öncelikle bir sosyal çevreye ihtiyacı vardır. Bu sosyal çevre içerisinde yer alan çevresel etkenler ve karşılıklı kişisel ilişkilerin sonucu sosyal davranışlar oluşur. Bu sosyal çevrenin ilk bölümünü aile bireyleri oluştururken ikinci bölümünü de okul dönemindeki arkadaşlık ilişkileri oluşturacaktır.

Bandura 'ya göre model öğrenme, yeni davranış kalıpları, yargısal standartlar ,genel normlar ve bilişsel özellikleri içerine alan süreçler sonucu kazanılmaktadır. Bu süreçler;

Dikkat etme ile ilgili süreçler: Modeli görme / anlama / kavrama

Kişinin dikkati;modelin davranışını tam olarak görmesi/anlaması/kavraması

Akılda tutma süreçleri: Modeli hatırlama/Davranışın uzun süreli bellekte tutularak hatırlanması

Davranış üretim süreçleri: Anıların davranışa dönüştürülmesi / Kişinin modelin davranışlarına ilişkin şekilsel kodlanmış anıları yeni davranış kalıplarına dönüştürmesi

Güdülenme ile ilgili süreçler: Model davranışın sonucunda olumlu pekiştiriciler kazanıldığında kişi model aldığı davranışı uygulama eğilimindedir (Bandura,1989 akt. Uysal, 2011).

Bandura, kuramını temellendiren bir deney çalışması yapmıştır. Bu deney çalışması için öncelikle okul öncesi dönemde bulunan bir çalışma grubu oluşturmuş ve çocukları üç gruba ayırmıştır. *I.Grup*, içi doldurulmuş olan büyük bir oyuncak bebeğe karşı diğer çocukların saldırgan davranışlar gösterdiği bir film izlemişlerdir. *II.Grup*, yetişkinlerin oyuncak bebeğe karşı yaptıkları saldırgan davranışları izlemişlerdir.

III.Grup içerisinde bulunan çocuklar ise ya saldırgan davranışların yer almadığı bir film izlemişler ya da saldırgan davranışlarda bulunmayan yetişkinleri gözlemlemişlerdir.

Deneyin ikinci kısmında, gruplarda bulunan çocukların hepsi film içerisinde yer alan büyük oyuncak bebekle baş başa bırakılmış ve davranışları gözlenerek kayıt altına alınmıştır. Saldırgan davranışları izleyen I. ve II.gruptaki çocuklar, bebeğe tekme ve tokat atarak saldırgan davranışlar göstermişler III.grupta bulunan çocuklar ise bebeğe karşı saldırgan davranışlar göstermemişlerdir.

Bandura yapmış olduğu bu deneysel çalışmada çocukların sosyal ortam içerisinde yer alan davranışları gözlemledikleri ve bazı davranışları model alarak öğrendiklerini ve uygulamaya geçtikleri görülmüştür (akt. Kurtyılmaz, 2011). Ebeveyninden, değer verdiği kişilerden özellikle de akranlarından saldırganlık içeren davranışlar gören çocukların öğrenme ve taklit yoluyla gördükleri davranışları gösterme ihtimali oldukça yüksektir.

Taklit, çocuğun davranış kazanmasındaki en güçlü unsurlardan birisidir; özellikle çocukluk döneminde yetişkinlerin ve başka çocukların saldırganlık isteklerini nasıl kontrol altına alabildiklerini görerek ve model alarak, kendilerinin nasıl davranması gerektiğini öğrenirler (Yavuzer, 2008).

Gözlemlenen davranış bireyi bilgilendirerek kendince bir sonuç elde eder. Kendince yararlı olabileceğini düşündüğü davranışı belleğine kodlar ve ihtiyaç duyduğunda hatırlayarak davranış olarak ortaya çıkarır. Çocuğun bu süreçleri gerçekleştirebilmesi için bilişsel bir yeterliliğe de sahip olması gerekir. Bilişsel yeterliliğe sahip olma ve davranışın belirtilen kazanılma süreçleri bu kuramın bilişsel basamağını oluşturmaktadır.

Kişinin kendi yeterliliklerine ve çevresinin güvenilirliğine karşı olan güveni davranış kazanmasında önemli olan başka bir unsurdur. Karşılaşılan istenmedik rahatsız edici bir durum karşısında kendini ifade edebilme ve çözüm yolları üretmesine yardımcı olacak sosyal becerilere sahip bir çocuk saldırgan davranışlar gösterme durumunda kalmayacaktır (Kurtyılmaz, 2011).

SBÖK 'ı kişilerin saldırgan davranışlarını devam ettirmelerine neden olan unsurları beş nedenle açıklamıştır:

- (1) Başkasına zarar vermektен hoşlanırlar (olumlu içsel pekiştirme)

(2) Başkalarının saldırgan davranışlarının istenmeyen, hoş karşılanmayan sonuçlarıyla karşılaşmalar ya da kaçınma davranışı gösterirler (olumsuz pekiştirme)

(3) Saldırganca davranmadıkları için zarar görürler (ceza)

(4) Saldırgan davranışlar gösteren başkaları tarafından istenilen kişisel standartları yerine getirirler (öz pekiştirme)

(5) Saldırgan davranışların ödüllendirilen ve ya saldırgan davranış göstermediği için cezalandırılan (zarar gören) kişileri gözlemler (Feist ve Feist, 2006 akt. Uysal, 2011).

Saldırgan davranışların ortadan kaldırılmasında ve ya saldırganlığın denetim altına alınmasında etkili olduğunu savunarak diğer yaklaşımlardan da ayrılmış olur.

1.2.6.3.Saldırgan Davranışları Bireysel Farklılıklar Açısından Açıklayan Kuramlar

1.2.6.3.1. Sosyal-Bilgi işleme süreci kuramı

Sosyal bilgi işleme süreci modelleri, sosyal bir çevre içerisinde bulunan bir çocuğun bilişsel ve duygusal süreçlerinin, saldırgan bir davranış göstermesine nasıl etkide bulunduğunu ortaya çıkarmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu model kişilerin yeni bilgiyi nasıl sınıflandırdıkları, depoladıkları, hatırladıkları ve ihtiyaç duyduklarında karşılaşılan bir sorunu nasıl çözdüklerine dair yapılan araştırma sonuçlarını temel almıştır. Dodge tarafından 1986'da ortaya atılan model 1994'de Crick ve Dodge'nin birlikte yaptıkları çalışmalarla genişletilmiştir (akt. Şen, 2009).

Bilişsel yaklaşım modeli, kişilerin önceki yaşam deneyimlerinin önemine vurgu yaparak, bilişsel süreçlerin sosyal çevreden gelen uyarıcılar ile önceki yaşam deneyimleri ile saldırgan davranışların ortaya çıkışında etkili olduğunu savunmaktadır. Bireyler, yaşantı deneyimlerini belirli bir program çerçevesinde düzenleyerek, anlamlı bir parça bütün ilişkisi kurma eğilimindedirler. Kurulan bu ilişki tekrarlayan yaşantılar sonrasında benzeri bir yeni durum karşısında ne yapması gerektiğine dair bilişsel senaryolar ve şemalar oluşturmasında bireye yardımcı olur (Kurtyılmaz, 2011). Kurulan bu senaryo ve şemalar sayesinde kişi sosyal yaşamında karşılaşmış olduğu yeni durumlara karşı nasıl tepkide bulunması gerektiğini ve bu tepkileri gösterdiği takdirde

karşıdan nasıl bir tepki alacağına dair çıkarımlar yapabilmektedir. Bilişsel işleme kuramı, model alma, özdeşim kurma ve saldırganlığa dair oluşturulmuş olan şemalar ile saldırgan davranışların ilişkisini açıklamaya çalışmıştır.

S.B.İ.K. 'ye göre sosyal deneyimler sonucu oluşan senaryo ve şemalar ,birbirini takip eden bir dizi bilişsel süreç sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu süreçlerin herhangi bir bölümünde meydana gelebilecek bir bozulma ortaya çıkabilecek bir saldırgan davranışın nedeni olabilmektedir.

Sosyal uyarıcılara karşı çocuğun göstermiş olduğu davranış, ard arda gelen altı adımlı bir süreç sonrası ortaya çıkmaktadır (Crick ve Dodge, (1994) akt. Karakuş, 2008).

1.adım: İpuçlarının algılanması,çözümlemesi,kodlanması

2.adım: Sosyal ipuçlarının yorumlanması

3.adım: Amaçların belirlenmesi

4.adım: Uygun tepkinin ne olması gerektiğini belirleme

5.adım: Tepkinin değerlendirilmesi

6.adım: Tepkinin sergilenmesi

Adım 1 ve 2: İpuçlarını kodlama ve yorumlama

Çocuklar bu iki süreç sayesinde karşılaşmış oldukları sosyal durumların zihinsel tanımlamasına ulaşmaktadırlar. Çocuğun bu süreci başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmesi için, ipucuna dikkat etme, yeni bilgiyi anlamlı parçalara bölebilme, tekrarlama ve akılda tutma gibi bilişsel becerilere sahip olması gerekir.

Yapılan bazı araştırmalar saldırgan çocukların kodlama sürecinde sosyal uyarılara gereken dikkati veremediklerini ve uygun sosyal uyarıcıları diğer çocuklara oranla daha az hatırladıklarını ortaya koymuştur (Dodge, Pettit ve bşk.1995 akt. Karakuş, 2008).

Adım 3: Amacın belirlenmesi

Sosyal yaşamda karşılaşılan bir durumun (akran ilişkileri, oyuncağı paylaşma isteği ve ya zarar görülen kişiden öç alma) yorumlanarak bir amaç belirlenmesidir. Çocuk bu adımda ona rahatsızlık veren kişi ve ya kişilerden uzaklaşma eğilimi gösterebilir.

Adım 4: Ulaşılmak istenen hedef doğrultusunda çocuk, zihninde var olan eski yaşanmış deneyimlerini gözden geçirerek karşılaşılabileceği olası tepkilere ulaşır. Eğer

karşılaşılan durum yeni ise yeni duruma uygun olabileceğini düşündüğü yeni davranışsal tepkiler geliştirir. İkinci ve üçüncü adımda yapılmış olan kızgınlık ve incinmişlikle ilgili yüklemelerin bu adımda saldırganlık tepkisinin ortaya çıkmasında etkili olabildiği görülmüştür (Dodge ve ark., 1984 akt. Karakuş, 2008).

Adım 5: Çocuk belirlemiş olduğu amaca yönelik tepkilerini kabul edilebilirlik, kazanılacak fayda gibi kriterlerce değerlendirme süzgecine tutar ve ortaya koyacağı davranışa karar verir. Bu adımda bireyler sosyal deneyimlerini içsel olarak temsil etmekte ve oluşturmuş oldukları temsillerini devreye sokarak yeni davranışa karar vermektedirler.

Adım 6: Bu adımda çocuk seçmiş olduğu tepkiyi sözel ya da fiziksel davranış olarak sergiler.

Bu adımların herhangi birinde oluşabilecek olan yanlış ve yanlış anlamlandırmalar ve ya saldırgan olmayan alternatif davranışları gösterebilmek için gerekli olan becerilerin kişide olmaması gibi etmenler saldırgan davranışların sergilenmesinde etkili olmaktadır.

Olumlu ve istendik özellikte olan sosyal yaşam deneyimlerine sahip olmayan, ihmale uğramış ya da yanlış yaşam deneyimlerine sahip olan çocukların sağlıklı sosyal ilişki modelleri geliştirememeleri olası bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.7.Saldırganlığın Sınıflandırılması

1.2.7.1.Açık/Fiziksel Saldırganlık

Crick ve arkadaşları (1997) fiziksel saldırganlık içeren davranışları, arkadaşlarına tekme atma, vurma, arkadaşlarını dövme, onları dövmekle tehdit etme, arkadaşlarının ve kendisinin eşyalarına zarar verme, ısırma, tükürme, bir odaya kapatma gibi başkalarına zarar vermekle sonuçlanan istenmedik davranışların tümü olarak açıklamışlardır.

Fiziksel saldırganlık motor becerilerle ilişkilidir ve davranışın amacı kişinin kendisine ve ya canlı-cansız başka bir varlığa karşı zarar vermektir (Kula, 2008).

Akranlarına karşı fiziksel saldırganlık gösteren okul öncesi dönem çocuklarının akranları tarafından sevilmedikleri ve oyun gruplarına davet edilmedikleri

gözlemlenmiştir (Coie,1990 akt. Karakuş, 2008). Yaşanan bu olumsuz sosyal deneyim sonucunda bu çocukların zamanla sosyal ilişkilere girmek istemedikleri ve kendilerine olan güven duygularının zarar görek olumlu benlik gelişiminde sorun yaşayabildikleri de yapılan bazı araştırmalarda görülmüştür.

Yapılan bazı araştırma sonuçlarında, erkek çocuklarının kadın çocuklarına oranla daha fazla fiziksel saldırganlık davranışları sergilemeye meyilli oldukları da ortaya çıkmıştır (Şen ve Arı, 2009).

Bu çalışmada açık/fiziksel saldırganlık davranışları Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeğinde belirtilen,

- Diğerlerine tekme atar ve ya vurur
- Diğer çocukları iter ya da kakar
- İsteklerini almak için akranını fiziksel zarar vermekle sözel olarak tehdit eder
- Sinirlendiğinde diğer çocukların eşyalarına(sanat ürünlerine,oyuncaklarına)zarar verir
- İstedikleri kabul edilmediğinde diğerlerine bir şeyler fırlatır
- Çimdikleyerek diğer çocukların canını acıtır

olarak sınırlandırılmıştır.

1.2.7.2.İlişkisel saldırganlık (Relational Aggression)

Doğrudan gözlenemeyen, arkadaşlık ilişkilerini bozmayı, olumlu ilişkilere zarar vermeyi ve arkadaşının yeni bir gruba ait olmaya dair duygularına zarar vermeyi amaçlayan zorbalık terimiyle de ifade edilebilen davranışlardır. Saldırganlığın bu türü kişi tarafından gizli ve ya açık bir şekilde uygulanabilmektedir. Kişi genelde zarar vermeyi amaçladığı kişiye doğrudan zarar vermek yerine diğer bir üçüncü kişiyi kullanarak ya da birlikte içinde bulunduğu grup üyelerini kullanarak zarar verici davranışlarda bulunur. Bu nedenle de zarar gören kurban ve çevredeki diğer kişiler saldırganlık içeren bu davranışları fark etmede ve kanıtlamakta güçlük yaşayabilmektedirler (Kurtyılmaz, 2011).

İlişkisel saldırganlıkta bulunan kişinin amacı karşısındakine zarar vermek, onu incitmek yoluyla arkadaşlık ilişkilerini kontrolü altına almak ve arkadaşlık ilişkilerine kendi istekleri doğrultusunda yön vermektir.

İlişkisel saldırganlık içeren davranışlara, diğer kişi için hoş olmayan dedikodular yayma, istediğini yapmadığı takdirde onunla oyun oynamamakla ve ya onu gruba almamakla tehdit etmek, lakap takmak, kıyafeti ve ya saç modeli ile dalga geçmek, doğum gününe çağırılmamak ve ya onun özel gününe katılmayacağını söylemek ,arkasından konuşmak, yüzüne bakarken kıs kıs gülmek, yanına oturmasına izin vermemek, nefret dolu bakışlarla bakmak, kendi isteklerini elde etmek için arkadaşlık ilişkilerini kullanmak, sırrını ifşa etmek, onu küçük düşürücü taklidini yapmak, oyunlarda liderlik rolünü hiç o kişiye vermemek gibi davranışlar örnek olarak verilebilir (Crick ve diğerleri, 2006 akt. Uysal, 2011).

Okul öncesi dönemde görülen ilişkisel saldırganlık davranışları, akran ilişkilerinin dönemseller özelliklerini ve yeni oluşmakta olan sosyal ilişki ve becerilerini ortaya koymaktadır (Crick ve ark., 2001 akt. Uysal, 2011).

Bu araştırmada ilişkisel saldırganlık davranışları olarak Okul öncesi sosyal davranış ölçeğinde belirtilen,

- Akranı istediğini yapmazsa,onunla oynamayacağını ya da onun arkadaşı olmayacağını söyler
- Diğerlerine başka biriyle oynamamalarını ya da arkadaş olmamalarını söyler
- Bir arkadaşına kızdığında onu oyun grubuna almaz
- Akranları isteklerini yapmadığı sürece onları doğum günü partisine çağırılmayacağını söyler
- Akranına kızdığında arkasını döner ya da uzaklaşır
- Diğerlerinin bir çocuğu sevmemeleri için çalışır
- Akranı söylediği şeyi yapmazsa,onu oyun grubuna almamakla sözel olarak tehdit eder

davranışları olarak alınmıştır.

1.2.8.Okul Öncesi Dönemde Depresyon (Depresif Davranışlar)

Çocukluk döneminde görülen depresyonun belirtileri yetişkinlik depresyonu belirtilerinden farklılık gösterdiği için başkaları tarafından fark edilmeme olasılığı yüksek olabilmektedir.

Çocuklarda görülen depresyon belirtilerini Öztürk (2007) belirli başlıklar halinde sıralamıştır.

Depresif duygu durumu

Çocuk neşesizdir ve kendisini mutsuz ve yalnız hisseder ancak duygularını açık ve doğru bir şekilde başkalarına anlatamayabilir. Çocuğun çevresindeki yetişkinler çocuğu gözlemlediklerinde bir süredir eskisinden farklı duygular içerisinde olduğunu anlayabilir. Eskiye oranla daha az gülmekte ve daha durgun ve mutsuz gözükmektedir.

Çocuklardaki depresyonun en belirgin hali depresif duygu durumudur. Çocuklar gelişimsel olarak yaşadıkları bu olumsuz duyguları ifade etmekte zorlanırlar ve duygularını oyun ve çizmiş oldukları resimler yoluyla ifade etmeye çalışırlar.

İlgi ve zevk almada azalma

Çocuk önceden yaparken hoşlandığı işleri artık yapmak istememekte ya da eskisi gibi zevk alarak yapmamaktadır. Severek oynadığı oyunları oynamamaya başlamıştır ve eskiden isteyerek yaptığı etkinliklere karşı artık ilgisiz olduğu çevresinde bulunan yetişkinler tarafınca fark edilebilir.

Sinirlilik

Çabuk kızma, huzursuz olma ve istenmedik tepkilerde bulunma hali olarak kendisini gösterir. İsteklerinin karşılanmaması durumunda eskiye oranla çok daha sabırsız ve tahammülsüzdür.

Uyku sorunları

Eskiye oranla daha çok uyuma ya da uyuyamama olarak karşımıza çıkar. Bazı çocuklar sürekli uyumak isterler uyumadıklarında kendilerini yorgun olarak ifade ederler. Bazı çocuklar ise uykuya dalmakta çok zorlanırlar ve ya sürekli uyanmalar yaşarlar ve sabah uyaandıklarında da kendilerini kötü ve dinlenememiş hissederler.

Davranış, düşünce ve hareketlerde yavaşlama

Çocuğun hareketlerinde ,konuşmalarında belirgin bir azalma söz konusudur. Karar verme, bir işe başlama ve sürdürme becerilerinde zorluklar yaşamaya başlamıştır.

Huzursuzluk

Çocuğun davranışlarında karmaşıklık hakimdir. Sürekli olarak dolaşır. Sakin ve dingin olmayı beceremez. Eskiden yapmadığı 'tırnak yeme, sürekli sallanma, elinde olan bir şeyle sürekli oynama' gibi davranışları yapmaya başlayabilir.

Düşünceleri yoğunlaştırmakta güçlük, konsantrasyon zorluğu

Okul etkinliklerine karşı oldukça ilgisizdir, yeni öğrenmelere karşı ilgisizdir ve yeni konuları anlamada ,muhakeme etmede zorluklar yaşamaktadır. Bu durum akademik başarısını olumsuz etkilediği için okula gitmekte zorluk yaşar.

Değersizlik ve suçluluk duyguları

Yaşanan tüm olumsuzluklar karşısında hemen kendisini suçlayabilir. Özgüven duygusunda ciddi bir zedelenme yaşadığı için ' yapamam, ben bunu başaramam ' düşüncesine sahiptir. Kendisinin güzel olmadığını ve karşıdakiler için istenen biri olmadığını düşünür.

Bedensel yakınmalar

Okul öncesi dönemde çocuklarda görülen baş ve karın ağrıları, mide bulantıları ve kusmalar, eklemdeki ve kaslardaki ağrılar depresyon sonucu ortaya çıkan bedensel belirtiler olabilir. Yapılan tıbbi değerlendirmeler sonucu sebebi bulunamayan bu gibi olumsuz belirtilerde depresyon akla getirilmelidir.

Yukarıda sayılmış olan depresyon belirtilerinin hepsinin bütün çocuklarda görülmesi beklenilmemelidir. Çocuğun bulunduğu gelişimsel döneme göre, içerisinde bulunulan sosyal çevreye ve depresyona sebep olan nedenlere göre bu belirtilerin her çocukta farklılık gösterecektir.

Bu çalışmada Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği kapsamında çocuklardaki depresyon depresif duygulanım ile sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, veri toplama süreci, araştırmanın sayılı ve sınırlılıklarına yönelik bilgiler yer almıştır.

2.1.Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, okul öncesi dönem içerisinde yer alan 6 yaş grubu çocuklarda güvenli ve güvensiz bağlanan gruplarda sosyal davranışlar için koruyucu ve risk faktörlerinin belirlenmesi ve incelenmesi amacıyla yapılmış olan nicel bir araştırmadır. Araştırma ilişkiyel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir (Büyüköztürk, Çakmak vb, 2014) .

İlişkiyel Tarama modeli, genellikle birden çok değişken arasındaki etkileşiminin varlığını ve miktarını belirlemek amacıyla kullanılan bir yöntemdir.

2.2.Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini İstanbul ili Pendik ilçesi Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı anaokullarının 6 yaş grubu öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini Milli Eğitime bağlı iki okul ve bir vakıfa bağlı özel okulda eğitim gören 36 kadın 41 erkek olmak üzere 81 anasınıfı öğrencisi oluşturmuştur. Örnekleme seçiminde kolay erişebilirlik faktörü dikkate alınarak 'Basit Seçkisiz örnekleme metodu kullanılmıştır. Basit seçkisiz örnekleme yöntemi,her bir örnekleme birimine eşit seçilme olasılığı vererek (seçilen birim yerine konularak) seçilen birimlerin örnekleme olarak alındığı bir yöntemdir.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Veli Tanıma Formu

Araştırmanın temel değişkenleri olan bağlanma stilleri ve sosyal davranışlar ile ilişkili olabileceği düşünülen bazı değişkenlere ait verilerin elde edilmesi amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” oluşturulmuştur.

Bu formda, öğrencilerin, cinsiyet, anne baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı, kaçınıcı kardeş oldukları, sosyo-ekonomik durum ile ilgili bilgileri, bağlanma durumuna etkisi olabileceği düşünülen doğum şekli, doğumdan sonra bebeğin bakımını üstlenen kişi bilgileri yer almıştır. Bu formların GYST' nin uygulandığı çocukların ebeveynleri tarafından doldurulması istenmiştir.

2.3.2. Okul Öncesi Dönem Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu(OOSDO-OF)

Ölçek okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarını öğretmen değerlendirmesine dayalı olarak belirlemek amacıyla geliştirilen ve bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi esasına dayalı olan bir ölçme aracıdır.

Crick, Casasa ve Mosher (1997) tarafından geliştirilen ve Şen ve Arı (2011) tarafından türkçeye uyarlanıp güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapılan “Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu” kullanılmıştır.

Ölçek 24 soru ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır . Ölçekte yer alan ifadeler “1- Hiçbir zaman” ile “5-Her zaman” arasındadır. Her alt boyutta puan yüksekliği çocuğun ilgili davranışı yüksek düzeyde sergilediğini ifade etmektedir.

Ölçekteki 8 madde (madde 2, 5, 7, 12, 14, 17, 20 ve 23) “açık/ fiziksel saldırganlık”, 7 madde (madde 1, 3, 6, 10, 18, 24 ve 25) “olumlu sosyal davranış”, 6 madde (madde 4, 8, 11, 15, 21 ve 22) “ilişkisel saldırganlık”, 3 madde (madde 9, 16, 19) “depresif duygulanım” alt boyutu olarak tanımlanmıştır.

Ölçeğin faktör analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) 0,83 ve Barlett's Küresellik Testi 0,01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu çalışmada yapılan açımlayıcı faktör analizinde ölçekteki maddelerin açıkladığı toplam varyans %65; alt boyutların varyansa katkıları sırasıyla %33,4, %11,7, %10,3 ve %9,6 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin geneli için Cronbach Alpha katsayısı 0,91; “açık/ fiziksel saldırganlık” alt boyutu için 0,93; “olumlu sosyal davranış” alt boyutu için 0,82; “ilişkisel saldırganlık” alt boyutu için 0,70; “depresif duygulanım” alt boyutu için 0,63 olarak hesaplanmıştır.

2.3.3.Güvenli Yer Senaryoları Testi

Güvenli Yer Senaryoları testi, Cassidy'nin (1988) "Oyuncak Ailesi" testi temel alınarak Bretherton ve Ridgeway (1990) tarafından geliştirilmiştir. GYST'i çocukların yarım kalan öykülerin çocuk tarafından nasıl tamamlandığını değerlendirerek çocuklarda bağlanma temsillerinin belirlenmesi amacıyla bazı çalışmalarda kullanılmıştır (Bretherton, Ridgeway ve Cassidy, 1990; Vershueren, Schoefs ve Marcoen,1996 akt. Türköz (2007).

Güvenli Yer Senaryoları Testi gerekli ön çalışmalar yapılarak Uluç (2005) tarafından ilk kez Türkçeye uyarlanmış olup 5-6 yaş çocuklarının bağlanma örüntülerinin belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır.

Ölçek materyalleri, çocuğun öykü ile özdeşim kurmasına yardımcı olacak oyuncak insan figürleri ve oyuncak eşyalardan oluşmaktadır. GYST, katılımcı çocuk tarafından tamamlanması beklenen beş öyküden oluşmaktadır, beş öykünün öncesinde çocuğun alışma sürecine yardımcı olacağı düşünülen bir de ısınma öyküsü vardır. Çocuğun oyunun içerisinde yer alan çocuk figürü ile özdeşim kurnası ve kendi bağlanma stilini öykü içeriklerinin oluşturacağı kaygı yoluyla aktif hale geldiği ve öyküleri tamamlama biçiminin , çocuğun *güvenli* ya da *güvensiz bağlanma* örüntüsünü yansıttığı kabul edilmiştir.

Öykü içerikleri çeşitli bağlanma senaryolarına yöneliktir. İlk üç öykü kaygıyı tetikleyen yaşantıları (temaları) içermektedir. Dördüncü öyküde ayrılık, beşinci öyküde ise yeniden bir araya gelme temaları yer almaktadır.

Öykü temaları şu şekilde sıralanmıştır.

- (1) çocuk yemek masasında meyve suyunu kazara döker
- (2) park gezintisinde yüksek bir kayadan düşerek incinir
- (3) uyumak için yatağına girdiğinde korkar
- (4) anne-baba bir haftalığına çocuğı büyükanneye bırakarak seyahate çıkar
- (5) anne-baba seyahatten döner

Çocuktan kendisine verilen oyuncakların yardımı ile öyküleri canlandırma yoluyla tamamlaması beklenmektedir.

GYST'nin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları testin geçerlik ve güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Orjinal test için bulunan değerlendiriciler arası güvenilirlik katsayıları her bir öykü için .72 ile .92 arasında değişirken, genel bağlanma sınıflaması için .91'dir (akt. Uluç, 2005). Uluç'un (2005), orijinal öykülere sadık kalarak dilimize uyarladığı senaryoların kapsam geçerliğini incelemek amacıyla yapılan çalışmada, beş öykü için amaçlanan ölçme gücü yönünden 10 üzerinden yapılan puanlama 8.6 ile 10 arasında puanlar ortaya koymuştur. Ayrıca değerlendiriciler arası güvenilirlik katsayısı, öyküler düzeyinde .81; genel bağlanma sınıflaması için de .82 olarak saptanmıştır.

Örnek olay öykülerine çocukların verdikleri cevaplar uygulayıcı tarafından kayıt altına alınmıştır. İki ve ya daha az öyküyü güvensiz senaryolarla tamamlayan çocuklar *güvenli* olarak, üç ve ya daha fazla öyküyü güvensiz senaryolarla tamamlayan çocuklar *güvensiz* olarak sınıflandırılmıştır.

2.4.Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 15.0 programı kullanılmıştır. Çocukların ve ailelerinin demografik bilgileri frekans ve yüzde tabloları şeklinde sunulmuştur. Sosyal Davranış Ölçeği alt boyutları ve Bağlanma Stilleri Testi puanlarının ortalama, standart sapma betimsel istatistik tablosu şeklinde sunulmuştur.

Sosyal Davranış Ölçeği alt boyut puanları ve Bağlanma Stilleri Testi puanlarının normallik sınavında Çarpıklık (Skewness) katsayısı kullanılmıştır. Sürekli bir

değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliğinde kullanılan çarpıklık katsayısının (Skewness) ± 1 sınırları içinde kalması puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2011:40). Yapılan normallik sınavında ölçek alt boyut puanlarının ve bağlanma stilleri test puanlarının normal dağılım gösterdiği tespit edildiğinden (tablo 2 ve tablo 9) çocuğun cinsiyeti ve doğum şekli değişkenlerine göre ve bağlanma stillerinin kategorize edilmiş gruplarına (güvensiz bağlanma, güvenli bağlanma) göre karşılaştırılmasında Bağımsız İki Örneklem t Testi; çocuğun anne-baba birliktelik durumu değişkenine göre karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi; anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, çocuğun kardeşler arasındaki doğum sırası ve doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen kişi değişkenlerine göre karşılaştırılmasında Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) testi uygulanmıştır. ANOVA testinde gruplar arasında anlamlı farklılık görüldüğünde farkın hangi iki grup arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD Post Hoc testinden yararlanılmıştır. Sosyal Davranış Ölçeği puanları ile Güvensiz bağlanma ve Güvenli bağlanma ilişki için Pearson Korelasyonu kullanılmıştır. Analizlerde güven aralığı %95 (anlamlılık düzeyi 0,05 $p < 0,05$) olarak belirlenmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya dahil edilen katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgulara, sosyal davranış ölçeğine ilişkin bulgulara, bağlanma stillerine ilişkin bulgulara, sosyal davranış ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiye ait bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Tablo 1. Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Demografik Özellik	Gruplar	Toplam	
		n	%
Cinsiyet	Kadın	36	44,4
	Erkek	45	55,6
Çocuğun anne-baba birliktelik durumu	Birlikte	79	97,5
	Ayrı/Yaşamıyor	2	2,5
Anne-baba birlikte olmayan çocuk kiminle	Annesi ile	2	100,0
	İlköğretim	21	25,9
Anne öğrenim düzeyi	Lise	29	35,8
	Üniversite	31	38,3
Baba öğrenim düzeyi	İlköğretim	14	17,3
	Lise	24	29,6
	Üniversite	43	53,1
Çocuğun kardeşler arasındaki sırası	1. çocuk	31	38,3
	2. çocuk	35	43,2
	3. çocuk	15	18,5
Çocuğun doğum şekli	Normal	33	40,7
	Sezaryen	48	59,3
Doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen	Anne	32	39,5
	Anne-baba	37	45,7

Araştırmaya kapsamındaki 81 çocuğun %44,4'ü kadın, %55,6'sı erkektir. Çocukların %97,5'inin anne-babası birlikte, %2,5'inin anne babası ayrıdır. Anne-baba birlikte olmayan 2 çocuk annesi ile birlikte yaşamaktadır. Çocukların %25,9'unun annesi ilköğretim, %35,8'inin lise, %38,3'ünün üniversite mezunudur. Çocukların %17,3'ünün babası ilköğretim, %29,6'sının lise, %53,1'inin üniversite mezunudur. Çocukların %38,3'ü kardeşler arasında 1. çocuk, %43,2'si 2. çocuk, %18,5'i 3. çocuktur. Çocukların %40,7'si normal, %59,3'ü sezaryen ile doğmuştur. Çocukların %39,5'inin doğumdan sonraki bakımını annesi, %45,7'sinin bakımını anne-baba birlikte, %14,8'inin bakımını diğer kişiler (büyük anne, bakıcı) üstlenmiştir.

3.2. Sosyal Davranış Ölçeğine İlişkin Bulgular

Tablo 2 . Sosyal Davranış Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler

Alt Boyutlar	Madde						Çarpıklık (Skewness)
	Sayısı	Min.	Maks.	\bar{X}	SS	Düzye	
Açık/ fiziksel saldırganlık	8	8	34	13,86	6,17	Hiçbir zaman	0,458
Olumlu sosyal davranış	7	12	35	25,12	4,62	Bazen	-0,585
İlişkisel saldırganlık	6	6	20	12,44	3,17	Çok seyrek	0,314
Depresif duygulanım	3	3	13	7,73	2,33	Çok seyrek	0,120

Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği “Açık/ fiziksel saldırganlık” alt boyut puan ortalaması $13,86 \pm 6,17$ (Hiçbir zaman); “Olumlu sosyal davranış” alt boyut puan ortalaması $25,12 \pm 4,62$ (Bazen); “İlişkisel saldırganlık” alt boyut puan ortalaması $12,44 \pm 3,17$ (Çok seyrek); “Depresif duygulanım” alt boyut puan ortalaması $7,73 \pm 2,33$ (Çok seyrek) olarak bulunmuştur.

Tablo 3. Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
Açık/ fiziksel saldırganlık	Kadın	36	11,58	4,29	-3,136	0,002
	Erkek	45	15,69	6,86		
Olumlu sosyal davranış	Kadın	36	25,78	3,37	1,141	0,257
	Erkek	45	24,60	5,40		
İlişkisel saldırganlık	Kadın	36	12,64	2,85	0,491	0,625
	Erkek	45	12,29	3,44		
Depresif duygulanım	Kadın	36	8,36	2,54	2,235	0,028
	Erkek	45	7,22	2,04		

Açık/ fiziksel saldırganlık puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgusu elde edilmiştir ($t=-3,136$; $p<0,05$). Erkek çocukların açık/ fiziksel saldırganlık puanları ($15,69\pm6,86$), kadın öğrencilerin puanlarından ($11,58\pm4,29$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Olumlu sosyal davranış ($t=1,141$; $p>0,05$) ve ilişkisel saldırganlık ($t=0,491$; $p>0,05$) puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir. Çocuğun cinsiyeti ile olumlu sosyal davranış ve ilişkisel saldırganlık arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Depresif duygulanım puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgusu elde edilmiştir ($t=2,235$; $p<0,05$). Kadın çocukların depresif duygulanım puanları ($15,69\pm6,86$), erkek öğrencilerin puanlarından ($7,22\pm2,04$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 4. Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Anne-Baba Birliktelik Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Anne-Baba		N	\bar{X}	SS	U	p
	Birlikteliği						
Açık/ fiziksel saldırganlık	Birlikte		79	13,82	6,13	75,0	0,902
	Ayrı		2	15,50	10,61		
Olumlu sosyal davranış	Birlikte		79	25,16	4,66	56,0	0,483
	Ayrı		2	23,50	3,54		
İlişkisel saldırganlık	Birlikte		79	12,42	3,21	58,0	0,520
	Ayrı		2	13,50	0,71		
Depresif duygulanım	Birlikte		79	7,76	2,32	57,5	0,509
	Ayrı		2	6,50	3,54		

Açık/ fiziksel saldırganlık (U=75,0; p>0,05), olumlu sosyal davranış (U=56,0; p>0,05), ilişkisel saldırganlık (U=58,0; p>0,05), depresif duygulanım (U=57,5; p>0,05) puanlarının anne-baba birliktelik durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir. Anne-baba birliktelik durumu ile açık/ fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırganlık, depresif duygulanım arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 5. Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Anne Öğrenim		N	\bar{X}	SS	F	p	Anlamlı Fark
	Düzeyi							
Açık/ fiziksel saldırganlık	A-İlköğretim		21	14,29	7,44	0,816	0,446	
	B-Lise		29	14,72	6,21			
	C-Üniversite		31	12,77	5,17			
Olumlu sosyal davranış	A-İlköğretim		21	24,95	5,85	2,391	0,098	

	B-Lise	29	23,86	4,28			
	C-Üniversite	31	26,42	3,71			
İlişkisel saldırganlık	A-İlköğretim	21	11,43	3,22	1,959	0,148	
	B-Lise	29	13,21	3,09			
	C-Üniversite	31	12,42	3,13			
Depresif duygulanım	A-İlköğretim	21	7,67	2,18	3,869	0,025	B>C
	B-Lise	29	8,59	2,32			
	C-Üniversite	31	6,97	2,24			

Açık/ fiziksel saldırganlık ($F=0,816$; $p>0,05$), olumlu sosyal davranış ($F=2,391$; $p>0,05$), ilişkisel saldırganlık ($F=1,959$; $p>0,05$) puanlarının anne öğrenim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir. Anne öğrenim düzeyi ile açık/ fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırganlık arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Depresif duygulanım puanlarının anne öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgusu elde edilmiştir ($F=3,869$; $p<0,05$). Farkın kaynağına ilişkin yapılan LSD Post Hoc testi sonuçlarına göre annesi lise mezunu olan çocukların depresif duygulanım puanları ($8,59\pm 2,32$), annesi üniversite mezunu olan çocukların puanlarından ($6,97\pm 2,24$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 6. Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Baba Öğrenim Düzeyi	N	\bar{X}	SS	F	p	Anlamlı
							Fark
Açık/ fiziksel saldırganlık	A-İlköğretim	14	14,79	6,76	0,857	0,428	
	B-Lise	24	14,92	7,09			
	C-Üniversite	43	12,98	5,41			
Olumlu sosyal davranış	A-İlköğretim	14	24,29	5,25	0,669	0,515	

	B-Lise	24	24,63	5,39		
	C-Üniversite	43	25,67	3,95		
İlişkisel saldırganlık	A-İlköğretim	14	12,79	3,02	0,249	0,780
	B-Lise	24	12,08	3,09		
	C-Üniversite	43	12,53	3,32		
Depresif duygulanım	A-İlköğretim	14	8,43	2,03	2,370	0,100
	B-Lise	24	8,25	2,36		
	C-Üniversite	43	7,21	2,34		

Açık/ fiziksel saldırganlık ($F=0,857$; $p>0,05$), olumlu sosyal davranış ($F=0,669$; $p>0,05$), ilişkisel saldırganlık ($F=0,249$; $p>0,05$), depresif duygulanım ($F=2,370$; $p>0,05$) puanlarının baba öğrenim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir. Baba öğrenim düzeyi ile açık/ fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırganlık, depresif duygulanım arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 7. Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Çocuğun Kardeşler Arasındaki Doğum Sırasına Göre ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Kardeşler						Anlamlı Fark
	Arasındaki Sırası	N	\bar{X}	SS	F	p	
Açık/ fiziksel saldırganlık	A-1. çocuk	31	13,29	5,87	0,283	0,754	
	B-2. çocuk	35	14,40	6,45			
	C-3.çocuk	15	13,80	6,47			
Olumlu sosyal davranış	A-1. çocuk	31	26,23	4,26	1,456	0,239	
	B-2. çocuk	35	24,37	4,70			
	C-3.çocuk	15	24,60	5,03			
İlişkisel saldırganlık	A-1. çocuk	31	12,65	3,35	0,165	0,848	
	B-2. çocuk	35	12,43	3,29			

	C-3.çocuk	15	12,07	2,63		
	A-1. çocuk	31	7,48	2,38	1,015	0,367
Depresif duygulanım	B-2. çocuk	35	8,14	2,43		
	C-3.çocuk	15	7,27	1,98		

Açık/ fiziksel saldırganlık ($F=0,283$; $p>0,05$), olumlu sosyal davranış ($F=1,456$; $p>0,05$), ilişkisel saldırganlık ($F=0,165$; $p>0,05$), depresif duygulanım ($F=1,015$; $p>0,05$) puanlarının çocuğun kardeşler arasındaki doğum sırası değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir. Çocuğun kardeşler arasındaki doğum sırası ile açık/ fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırganlık, depresif duygulanım arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 8. Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Çocuğun Doğum Şekline Göre t Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Doğum Şekli	N	\bar{X}	SS	t	p
Açık/ fiziksel saldırganlık	Normal	33	13,39	6,29	-0,655	0,514
	Sezaryen	48	14,19	6,14		
Olumlu sosyal davranış	Normal	33	25,64	4,88	0,826	0,411
	Sezaryen	48	24,77	4,46		
İlişkisel saldırganlık	Normal	33	12,15	3,43	-0,686	0,494
	Sezaryen	48	12,65	3,01		
Depresif duygulanım	Normal	33	7,61	2,24	-0,389	0,698
	Sezaryen	48	7,81	2,42		

Açık/ fiziksel saldırganlık ($t=-0,655$; $p>0,05$), olumlu sosyal davranış ($t=0,826$; $p>0,05$), ilişkisel saldırganlık ($t=-0,686$; $p>0,05$), depresif duygulanım ($t=-0,389$; $p>0,05$) puanlarının çocuğun doğum şekli değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir. Çocuğun doğum şekli ile açık/fiziksel

saldırıcılık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırıcılık, depresif duygulanım arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 9. Sosyal Davranış Ölçeği Puanlarının Doğumdan Sonra Çocuğun Bakımını Üstlenen Kişiyeye Göre ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Bakımı Üstlenen		\bar{X}	SS	F	p	Anlamlı Fark
	Kişi	N					
Açık/ fiziksel saldırıcılık	A-Anne	32	14,03	7,27	0,020	0,980	
	B-Anne-baba	37	13,59	4,72			
	C-Diğer	12	14,25	7,41			
Olumlu sosyal davranış	A-Anne	32	24,13	4,72	1,255	0,291	
	B-Anne-baba	37	25,84	4,42			
	C-Diğer	12	25,58	4,91			
İlişkisel saldırıcılık	A-Anne	32	12,59	3,47	1,839	0,166	
	B-Anne-baba	37	11,86	2,88			
	C-Diğer	12	13,83	2,98			
Depresif duygulanım	A-Anne	32	7,63	2,50	0,053	0,949	
	B-Anne-baba	37	7,78	2,10			
	C-Diğer	12	7,83	2,76			

Açık/ fiziksel saldırıcılık (F=0,020; p>0,05), olumlu sosyal davranış (F=1,255; p>0,05), İlişkisel saldırıcılık (F=1,839; p>0,05), depresif duygulanım (F=0,053; p>0,05) puanlarının doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen kişi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir. Doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen kişiler ile açık/ fiziksel saldırıcılık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırıcılık, depresif duygulanım arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

3.3. Bağlanma Stillere İlişkin Bulgular

Tablo 10. Bağlanma Stilleri Testine İlişkin Betimsel İstatistikler

Min.	Maks.	\bar{X}	SS	Düze yi	Çarpıklık (Skewness)
7	25	17,11	4,15	Güvenli bağlanma	-0,159

Bağlanma Stilleri Testi puan ortalaması $17,11 \pm 4,15$ ve “Güvenli bağlanma” düzeyinde bulunmuştur.

Tablo 11. Bağlanma Stillere Göre Dağılım

Bağlanma Stili	n	%
Güvensiz bağlanma	30	37,0
Güvenli bağlanma	51	63,0

Araştırma kapsamındaki çocukların %37’si güvensiz bağlanma, %63’ü güvenli bağlanma davranışı sergilemektedir.

Tablo 12. Bağlanma Stilleri Puanlarının Çocuğun Doğum Şekline Göre t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	P
Kadın	36	16,97	4,45	-0,268	0,790
Erkek	45	17,22	3,94		

Bağlanma Stili test puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir ($t=-0,268$; $p>0,05$). Çocuğun cinsiyeti ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 13. Bağlanma Stilleri Puanlarının Anne-Baba Birliktelik Durumuna Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Anne-Baba Birlikteliği					
	N	\bar{X}	SS	U	P
Birlikte	79	17,13	4,18	72,50	0,843
Ayrı	2	16,50	3,54		

Bağlanma Stili test puanlarının anne-baba birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir (U=72,50; p>0,05). Anne-baba birliktelik durumu ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 14. Bağlanma Stillerinin Anne-Baba Birliktelik Durumuna Göre Ki-Kare Testi Sonuçları

Anne-Baba Birlikteliği	Güvensiz bağlanma		Güvenli bağlanma		X ²	p
	f	%	f	%		
Birlikte	29	36,7	50	63,3	0,148	1,000
Ayrı	1	50,0	1	50,0		

Anne-babası birlikte yaşayan çocukların %36,7'si güvensiz, %63,3'ü güvenli bağlanma stiline sahiptir. Anne-babası ayrı çocukların %50'si güvenli, %50'si güvensiz bağlanma stiline sahiptir. Anne-baba birliktelik durumu ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 15. Bağlanma Stilleri Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Anne Öğrenim Düzeyi	N	\bar{X}	SS	F	p	Anlamlı Fark
A-İlköğretim	21	17,43	4,44	1,304	0,277	
B-Lise	29	16,14	3,98			
C-Üniversite	31	17,81	4,06			

Bağlanma Stili test puanlarının anne öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir ($F=1,304$; $p>0,05$). Anne öğrenim düzeyi ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 16. Bağlanma Stillerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Ki-Kare Testi Sonuçları

Anne Öğrenim Düzeyi	Güvensiz bağlanma		Güvenli bağlanma		X ²	p
	f	%	f	%		
A-İlköğretim	8	38,1	13	61,9	1,617	0,446
B-Lise	13	44,8	16	55,2		
C-Üniversite	9	29,0	22	71,0		

Annesi ilköğretim mezunu olan çocukların %38,1'i, annesi lise mezunu olan çocukların %44,8'i, annesi üniversite mezunu olan çocukların %29'u güvensiz bağlanma stiline sahiptir. Anne öğrenim düzeyi ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 17. Bağlanma Stilleri Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Baba Öğrenim Düzeyi	N	\bar{X}	SS	F	p	Anlamlı Fark
A-İlköğretim	14	17,00	4,82	1,884	0,159	
B-Lise	24	15,83	3,84			
C-Üniversite	43	17,86	4,00			

Bağlanma Stili test puanlarının baba öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir ($F=1,884$; $p>0,05$). Baba öğrenim düzeyi ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 18. Bağlanma Stillerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Ki-Kare Testi Sonuçları

Baba Öğrenim Düzeyi	Güvensiz bağlanma		Güvenli bağlanma		X ²	P
	f	%	f	%		
A-İlköğretim	5	35,7	9	64,3	4,567	0,102
B-Lise	13	54,2	11	45,8		
C-Üniversite	12	27,9	31	72,1		

Babası ilköğretim mezunu olan çocukların %35,7'si, babası lise mezunu olan çocukların %54,2'si, babası üniversite mezunu olan çocukların %27,9'u güvensiz bağlanma stiline sahiptir. Baba öğrenim düzeyi ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 19. Bağlanma Stilleri Puanlarının Çocuğun Kardeşler Arasındaki Doğum Sırasına Göre ANOVA Testi Sonuçları

Kardeşler Arasındaki Sırası	N	\bar{X}	SS	F	p	Anlamlı Fark
A-1. çocuk	31	17,23	4,87	0,130	0,879	
B-2. çocuk	35	16,86	3,60			
C-3. çocuk	15	17,47	3,96			

Bağlanma Stili test puanlarının çocuğun kardeşler arasındaki doğum sırasına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir (F=0,130; p>0,05). Çocuğun kardeşler arasındaki doğum sırası ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 20. Bağlanma Stillerinin Çocuğun Kardeşler Arasındaki Doğum Sırasına Göre Ki-Kare Testi Sonuçları

Kardeşler Arasındaki Sırası	Güvensiz bağlanma		Güvenli bağlanma		X ²	P
	f	%	f	%		
A-1. çocuk	11	35,5	20	64,5	0,252	0,882
B-2. çocuk	14	40,0	21	60,0		
C-3. çocuk	5	33,3	10	66,7		

Kardeşlerinin arasında doğum sırası 1. olan çocukların %35,5'i, sırası 2. olan çocukların %40'ı, sırası 3. olan çocukların %33,3'ü güvensiz bağlanma stiline sahiptir. Kardeşler arasındaki doğum sırası ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 21. Bağlanma Stilleri Puanlarının Çocuğun Doğum Şekline Göre t Testi Sonuçları

Doğum Şekli	N	\bar{X}	SS	t	P
Normal	33	17,45	4,52	0,615	0,540
Sezaryen	48	16,88	3,90		

Bağlanma Stili test puanlarının çocuğun doğum şekline göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir (t=0,615; p>0,05). Çocuğun doğum şekli ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 22. Bağlanma Stillerinin Çocuğun Doğum Şekline Göre Ki-Kare Testi Sonuçları

Çocuğun Doğum Şekli	Güvensiz bağlanma		Güvenli bağlanma		X ²	P
	f	%	f	%		
Normal	11	33,3	22	66,7	0,328	0,567
Sezaryen	19	39,6	29	60,4		

Normal doğumla doğan çocukların %33,3'ü, sezaryen ile doğan çocukların %39,6'sı güvensiz bağlanma stiline sahiptir. Çocuğun doğum şekli ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 23. Bağlanma Stilleri Puanlarının Doğumdan Sonra Çocuğun Bakımını Üstlenen Kişiyeye Göre ANOVA Testi Sonuçları

Bakımı Üstlenen Kişi	N	\bar{X}	SS	F	p	Anlamlı Fark
A-Anne	32	17,78	3,80	0,687	0,506	
B-Anne-baba	37	16,65	4,26			
C-Diğer	12	16,75	4,77			

Bağlanma Stili test puanlarının doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen kişilere göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir (F=0,687; p>0,05). Doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen kişiler ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 24. Bağlanma Stillерinin Doğumdan Sonra Çocuğun Bakımını Üstlenen Kişіye Göre Ki-Kare Testi Sonuçları

Bakımı Üstlenen Kişі	Güvensiz bağlanma		Güvenli bağlanma		X ²	P
	f	%	f	%		
A-Anne	10	31,3	22	68,8	0,765	0,682
B-Anne-baba	15	40,5	22	59,5		
C-Diğer	5	41,7	7	58,3		

Doğumdan sonra annesi tarafından bakımı yapılan çocukların %31,3'ü, anne-baba birlikteliğiyle bakımı yapılan çocukların %40,5'i, diğer kişiler tarafından bakımı yapılan çocukların %41,7'si güvensiz bağlanma stiline sahiptir. Doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen kişiler ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

3.4. Sosyal Davranış ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 25. Sosyal Davranış ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

		Güvensiz bağlanma	Güvenli bağlanma
Açık/ fiziksel saldırganlık	r	-0,282	0,057
	p	0,131	0,692
	N	30	51
Olumlu sosyal davranış	r	0,181	-0,045
	p	0,339	0,756
	N	30	51
İlişkisel saldırganlık	r	-0,396	-0,054
	p	0,030	0,708

	N	30	51
	r	-0,172	-0,238
Depresif duygulanım	P	0,363	0,092
	N	30	51

Açık/fiziksel saldırganlık puanları ile güvensiz bağlanma ($r=-0,28$) ve güvenli bağlanma ($r=0,057$) puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Olumlu sosyal davranış puanları ile güvensiz bağlanma ($r=0,18$) ve güvenli bağlanma ($r=-0,05$) puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

İlişkisel saldırganlık puanları ile güvensiz bağlanma puanları arasında orta düzeyde ($0,30<r=0,40<0,70$), negatif yönlü ($r<0$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki vardır. Yüksek düzeyde Güvensiz bağlanma görülen çocukların ilişkisel saldırganlıkları düşüktür veya düşük düzeyde güvensiz bağlanma görülen çocukların ilişkisel saldırganlıkları yüksektir.

İlişkisel saldırganlık puanları ile güvenli bağlanma puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır ($r=-0,05$; $p>0,05$).

Depresif duygulanım puanları ile güvensiz bağlanma ($r=-0,17$) ve güvenli bağlanma ($r=-0,24$) puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde, çalışmanın istatistik analizlerinden elde edilen bulgular,araştırmaya temel olan araştırma soruları kapsamında tartışılarak elde edilen bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

Açık/fiziksel saldırganlık puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. Erkek çocukların açık/fiziksel saldırganlık puanları kadın öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.Uysal ve Dinçer (2013), erkeklerin fiziksel saldırganlık puanlarının kadın çocuklara göre daha yüksek olduğuna ilişkin bir veri sunmuşlardır. Şen (2009), yapmış olduğu araştırmada erkek çocukların açık/fiziksel saldırganlık puan ortalamalarının kadın çocuklarına oranla daha yüksek olduğunu ortaya çıkararak bu bulguları destekleyen sonuç elde etmiştir. Şen ortaya çıkan bu sonuç ile biyolojik kökenli saldırganlık kuramına atıfta bulunmuştur. Erkek çocuklarının testosteron ölçümleri ile saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer çalışmada da bu iki değişken arasında olumlu bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır (Sánchez-Martín ve diğ. (2000) akt. Şen, 2009). Erkek ve kadınların fizyolojilerinin farklı oluşu ve Türk kültüründe erkek çocuklarının güçlü, sert ve şiddet eğilimli olarak yetiştirilmesinin etkileri de erkek çocuklarının açık/fiziksel saldırganlık puanlarının kadınlara oranla daha yüksek olmasının nedenleri arasında olabilir.

Olumlu sosyal davranış puanlarının ile çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Literatür araştırmasında bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen çeşitli araştırmaların olduğu görülmüştür. Şen (2009), kadınların olumlu sosyal davranış puanlarının erkek çocuklarına göre daha yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir.

Kadınların yetiştirilmesinde 'sen kadınsın, kadınlar böyle yapmaz' gibi uyarıcı söylemlerin olması kadınların sosyal yaşamda onay almak için sürekli bir çaba içerisinde bulunuyor olmalarında etkileyici olabilmektedir.

Olumlu sosyal davranış ile anne baba eğitim durumu, doğum sıralaması , doğum şekli değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Depresif duygulanım puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. Kadın çocukların depresif duygulanım puanları erkek öğrencilerin depresif duygulanım puanlarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Kargı'nın okul öncesi dönem çocukları ile yapmış olduğu çalışmada kadın çocukların içe kapanıklık puan ortalamasının erkek çocukların içe kapanıklık puan ortalamalarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşması bu araştırma bulgusunu desteklemektedir (Kargı , (2004)) . Yapılacak araştırmalarda cinsiyet faktörünün depresif durum ile olan ilişkisi başka faktörlerle incelenerek bu farkı ortaya çıkaran etmenlerin ortaya çıkarılması müdahale hizmetleri açısından faydalı olacaktır.

Açık/fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, İlişkisel saldırganlık, Depresif duygulanım puanlarının anne-baba birliktelik durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir.

Anne öğrenim düzeyi ile açık/fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırganlık arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Depresif duygulanım puanlarının anne öğrenim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgusu elde edilmiştir. Annesi lise mezunu olan çocukların depresif duygulanım puanları, annesi üniversite mezunu olan çocukların puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Anne çocuğun yetişmesinde, çocuğun hayata bakışında anahtar bir role sahiptir. Annenin kendisini yeterli görmesi, kendine karşı özgüven duygusuna sahip olması çocuğun da hayata daha olumlu bakmasında etkili olacaktır. Çalışmanın bu bulgusuna yönelik başka çalışmaların yapılması çocuk ruh sağlığı önleme çalışmaları için faydalı olabilir.

Baba öğrenim düzeyi ile açık/fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırganlık, depresif duygulanım arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. .

Çocuğun kardeşler arasındaki doğum sırası ile açık/fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişkisel saldırganlık, depresif duygulanım arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Uysal (2013), çalışması bu veriyi desteklemektedir ancak Dizman

(2003), doğum sırası ile saldırgan davranışlar gösterme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve ortanca çocukların diğer gruplara oranla daha fazla saldırgan davranışlar gösterdiği bulgusuna ulaşmıştır. Birbiri ile çelişin bu bulguların başka araştırmalarla desteklenmesi faydalı olacaktır.

Çocuğun doğum şekli ile açık/fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişki saldırganlık, depresif duygulanım arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen kişiler ile açık/fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış, ilişki saldırganlık, depresif duygulanım arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamındaki çocukların %37'si güvensiz bağlanma, %63'ü güvenli bağlanma davranışı sergilemektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarının cinsiyete dayalı bağlanma stili test puanları incelendiğinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Literatür incelendiğinde bağlanma stilleri puanlarının cinsiyete göre farklılaşabileceği konusunda değişik sonuçlar içeren araştırmaların olduğu görülmektedir. Türköz (2007), erkek çocukların kadın çocuklara oranla daha yüksek oranda güvensiz bağlanma stiline sahip olduğu sonucuna varmıştır. Seven (2006), bağlanma güvenliği ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucunu elde etmiştir.

Bağlanma stili test puanları ile anne-baba birliktelik durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuç, araştırma örnekleminin içerisinde anne-baba ayrı olan öğrenci sayısının yeterli olmaması ile ilgili olabilir. Bu nedenle bu sonuç başka bir örneklem grubu içerisinde tekrar araştırılabilir.

Bağlanma puanları ile anne-baba öğrenim düzeyine arasında anlamlı düzeyde bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Seven (2006), yapmış olduğu araştırmasında okur-yazar olmayan ve ilköğretim mezunu annelerin çocuklarının bağlanma güvenliğinin daha düşük olduğu sonucunu elde etmiştir.

Çocuğun kardeşler arasındaki doğum sırası ile bağlanma stilleri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.

Bağlanma stili test puanlarının çocuğun doğum şekline göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir.

Bağlanma stili test puanlarının doğumdan sonra çocuğun bakımını üstlenen kişilere göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusu elde edilmiştir. Ancak literatür araştırmasında bu sonuçla çelişen başka araştırma sonuçlarına rastlanmıştır. Seven (2006), ilk yıl anneleri tarafından bakılan çocuklar ile diğer grup arasında anlamlı bir düzeyde farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Güvensiz bağlanan çocukların %28.6'sına ilk yıl anneleri bakım verirken %71.4'ünün bakımı bakıcılar tarafından yapılmıştır. Bakım vericinin kim olduğundan ziyade bakım vericinin özelliklerine dair olan farklılıklar bu iki farklı sonucun nedeni olabilir.

Açık/fiziksel saldırganlık puanları ile güvensiz bağlanma ve güvenli bağlanma puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır .

Olumlu sosyal davranış puanları ile güvensiz bağlanma ve güvenli bağlanma puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır .

İlişkisel saldırganlık puanları ile güvensiz bağlanma puanları arasında orta düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır. Yüksek düzeyde güvensiz bağlanma görülen çocukların ilişkisel saldırganlıkları düşüktür veya düşük düzeyde güvensiz bağlanma görülen çocukların ilişkisel saldırganlıkları yüksektir.

İlişkisel saldırganlık puanları ile güvenli bağlanma puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır.

Depresif duygulanım puanları ile güvensiz bağlanma ve güvenli bağlanma puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır .

Öneriler

Sonraki Araştırmalara Yönelik Öneriler

Literatür araştırmasında, bağlanma stilleri ile okul öncesi sosyal davranışlar arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaların sayıca çok az olduğu görülmüştür. Bu

nedenle bu çalışmanın başka araştırmalarda tekrar ele alınması ve elde edilecek bulgular ile bu çalışmanın bulgularının karşılaştırılması önerilmektedir.

Araştırmacılara, bu konunun farklı ölçekler kullanılarak ve daha büyük bir örneklem grubu ile yapılması önerilmektedir.

Yapılan bu araştırmada okul öncesi dönem sosyal davranışların belirlenmesi öğretmen gözlem yolu ile yapılmıştır. Çocuklar sınıf ortamında bazı istenmeyen davranışlarını baskı altına alabilir. Bu nedenle okul öncesi dönem sosyal davranışların belirlenmesi 'veli, akran' değerlendirmesine dayanan başka bir araştırma kurgulanabilir.

Yapılabilecek benzer çalışmalarda daha spesifik bir örneklem grubunun tercih edilmesi önerilmektedir.

Eğitimcilere Yönelik Öneriler

Okul öncesi dönemin, hayat boyu sürecek olan sosyalleşme sürecinin en önemli aşaması olduğu dikkate alınarak çocukların olumlu sosyal davranışlarını pekiştirici davranışlara ağırlık verilmesi tavsiye edilmektedir.

Okul öncesi dönemde bulunan öğrenme merkezlerinin daha aktif hale getirilerek akranlar arası oluşabilecek olumsuz sosyal davranışların önüne geçilebileceği öngörülmektedir.

Öğrencilerin araştırmacı tarafından yapılan hikaye tamamlama etkinliğine çok istekli olarak katıldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle sınıf ortamında öyküleme tekniğinin kullanılmasının fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Okul öncesi eğitiminde uzman eğitimciler tarafından verilecek olan drama derslerinin zorunlu hale getirilmesi çocukların kendilerini doğru ve rahat bir şekilde ifade etmelerine fayda sağlayacaktır.

Atılganlık eğitimlerinin eğitime dahil edilmesi ile çocukların ilişkisel zorbalığa maruz kalması önenebilir.

Sınıf içerisinde 'ben dili' nin alışkanlık haline getirilmesi adına 'benim düşüncem' temalı kukla etkinlikleri yapılması önerilmektedir.

Ebeveynlere Yönelik Öneriler

Çocuk sahibi olmayı düşünen ebeveyn adaylarının çocuğu ile kuracağı bağlanma ilişkisinin önemi konusunda çeşitli eğitimler alması önerilmektedir.

Annenin doğum sonrasında bebeği ile sağlıklı bir iletişim kurabilmesi için çocuğun bakımında anneye yardımcı ek bireylerin görevlendirilmesi önerilmektedir.

Ebeveynlerin gelişim dönemleri hakkında çocuk sağlığı alanında çalışan personel tarafından çeşitli eğitimlere alınması gelişim basamaklarının çocuk tarafından sağlıklı bir şekilde atlatılmasında faydalı olabilir.

KAYNAKÇA

- ALİSİNANOĞLU, F. , KESİCİOĞLU, O. (2010). "Okul öncesi dönem Çocuklarının Davranış Sorunlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Giresun İli Örneği)". *Kuramsal Eğitim Bilim*, 3 (1),93-110.
- AKDUMAN, G. (2012). "Okul Öncesi Dönemde Akran Zorbalığının İncelenmesi". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1):121-142
- AKGÜN, E. , MELLİER, D. (2014). "Okul öncesi dönem Çocuk Öykülerinin Bağlanma Kuramına Göre Niteliksel Değerlendirilmesi". *Psikoloji Çalışmaları Derisi*, 34-1,23-43.
- AKIN, A. (2012). *Psikoloji ve Eğitimde Kullanılan Güncel Ölçme Araçları* (1.Baskı). Ankara: Nobel
- AKYAŞ, V.& GÜVENÇ, GB. (2006). "Kadın ve Erkek Ergenlerde Saldırgan ve Olumlu Sosyal Davranışlar ile Yaş, İlişkisel Bağlam ve Kişilerarası Duyarlılık Arasındaki İlişkiler". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2):233-264
- ARSLAN, E. ,C. & ARI, R. (2012)." Kişilerarası Problem Çözme Yaklaşımlarının, Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 7-23.
- BALAT, G. (2010). *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. (1.Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- BAYRAK, B. (2011)." 10-12 Yaşlarındaki Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimleri ve Bunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi". Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Hemşireliği Programı. Ankara.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş.ÇAKMAK, K. ,AKGÜN, E.KARADENİZ, Ş.DEMİREL, F.(2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (16.Baskı). Ankara: Pegem Yayınları

- BOWLBY, J. (2014). *Ayrılma*. (1.Baskı). çev. M. Günay) . İstanbul:Pinhan Yayınları.
- BOWLBY, J. (2012). *Bağlanma*. (1.Baskı). çev.T.V.Soylu). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- BOWLBY, J. (2012). *Güvenli Bir Dayanak*. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları 84.
- ÇALIŞIR, M. (2008). "*Bağlanma Temsilleri ile Depresif Belirtiler Arasındaki İlişki:Güvenli Yer Senaryoları ve Erken Dönem İlişkisel Temalar*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı. Ankara.
- DENİZ, ME. (2011). "Karar Verme Stilleri ve Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1) : 97-113
- DİZMAN, H. (2003). "*Anne-babası ile Yaşayan ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DURAK, N. (2006)."*Son Çocukluk Dönemi Öğrencilerinin Saldırganlıklarını Belirlemeye Yönelik Sosyal Uyum Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı. Niğde.
- DURSUN, A. (2010). "*Okul öncesi dönemde Çocukların Davranış Problemleri ile Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*".Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Bölümü Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı. İzmir.
- ERGÜL, A. (2009)."*Bir Grup Süreci Olarak Akran Zorbalığı:Katılımcı Rolü Gruplarında Tepkisel, Amaçlı Saldırganlık ve Toplumsal Konum*". Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Ana Bilim Dalı. Ankara.
- ERÖZKAN, A.,(2011)."*Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Karar Stratejileri*". *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 3, 61-72.

- GÖÇENER, D. (2010). "*Üniversite Öğrencilerinin Güvenli bağlanma Düzeyleri ile Kişiler arası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkiler*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji (Klinik Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara.
- GÜLAY, H. (2009). "Okul öncesi dönemde Akran İlişkileri". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:12, Sayı: 22,82-93.
- KADAN, G. (2010). "*Okul öncesi dönem Çocuklarının (4-6 yaş) Saldırganlık Davranışını Etkileyen Faktörlerin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Bölümü Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı. İstanbul.
- KAHRAMAN, H. (2007). "*Empatik Beceri Eğitiminin Okul öncesi dönemdeki Çocukların Empatik Becerilerine ve Sorun Davranışlarına Etkisi*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Mersin.
- KAPLAN, B. (2012). "*Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışı Arasındaki ilişkinin İncelenmesi*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gelişim Psikolojisi Ana Bilim Dalı. İzmir.
- KARACA, N., GÜNDÜZ ,A., ARAL, N. (2011). "Okul öncesi dönem Çocuklarının Sosyal Davranışlarının İncelenmesi". *Kuramsal Eğitim Bilim*, 4(2), 65-76.
- KARAKUŞ, A. (2008). "*Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formunun Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi . Marmara Üniversitesi ,Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Bölümü Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı. İstanbul.
- KARGI, E., ERKAN, S. (2004). "Okul öncesi dönem Çocuklarının Sorun Davranışlarının İncelenmesi (Ankara İli Örneği)". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 27,135-144.

- KUMRU, A.,CARLO, G.,EDWARDS, CP. (2004). "Olumlu sosyal davranışların İlişkisel, Kültürel, Bilişsel ve Duyuşsal Bazı Değişkenlerle İlişkisi". *Türk Psikolojisi Dergisi*, 19 (54), ss:110.
- KURNAZ, A. (2009)." *Saldırganlık ve Akran Mağduriyetinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü , Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Eğitim Psikolojisi Programı. Ankara.
- KURT, D. (2010). "*Algılanan Psikolojik Kontrol ile Gencin Psikososyal İşlevselliği Arasındaki İlişkiler: Kişiler arası Güven İnancı ve Güvenli bağlanmanın Rolü*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi Bilim Dalı. Ankara.
- KURTYILMAZ, Y. (2011)."*Üniversite Öğrencilerinin İlişkisel saldırganlık ile Benlik Saygısı,Sosyal Bağlılık ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler*". Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- KUTLU, H. (2014)."*Okul Öncesi Kurumuna Devam Eden 5 yaş Grubu Çocukların Saldırganlık Eğilimleri Üzerinde Ebeveyn Tutumunun Etkisinin Psikanalitik Kuram Çerçevesinde İncelenmesi*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana bilim Dalı, Gelişim Psikolojisi Programı. İstanbul.
- NAİR, B. (2014)."*Ergenlerin Saldırganlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta eğitim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı. Sivas.
- OGELMAN, H. & ERTEN, H. (2013)."*5-6 Yaş Çocuklarının Akran İlişkileri ve Sosyal Konumlarının Okula Uyum Düzeyleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisi (Boylamsal Çalışma)*". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* sayı:30,153-163
- ORÇAN, M. (2004)."*Anaokuluna Devam Eden 6 Yaş Grubu Çocuklarının Sosyal Gelişimlerinin Algılanan Anne-baba Tutumları ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*". Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Ankara.

- ÖZDEMİR, Ç. (2012). "*Algılanan Öğretmen Kabul-Reddinin Bazı Değişkenler (Güvenli Bağlanma Düzeyleri, Cinsiyet ve Sosyo-ekonomik düzey) Açısından İncelenmesi*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana bilim Dalı, Gelişim Psikolojisi Programı. İstanbul.
- ÖZEN, DŞ.&AKTAN, T. (2010). "Bağlanma ve Zorbalık Sisteminde Yer Alma: Başa Çıkma Stratejilerinin Aracı Rolü". *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(65): 101-113.
- ÖZTÜRK, A. (2011). "*Okul öncesi dönemde Sosyal Yeterlilik ve Ebeveyn Çocuk Sistemi*". Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Ankara.
- ÖZTÜRK ,M. (2007). *Anne Baba ve Eğitimciler için Çocuk Psikiyatrisi*. (6.Baskı). İstanbul: Uçurtma Yayınları
- SEVEN, S. (2006). *6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri İle Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- SOYLU, B. (2010). "*Psikolojik ve Sosyal Dışlanma ile Sosyal Reddedilme Kavramları Arasındaki Farklılıkların Saldırganlık Temelinde İncelenmesi: Cinsiyet,Bağışlayıcı Kişilik ve Negatif Duygulanımın Rolü*". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Sosyal Psikoloji Bilim Dalı. Ankara.
- SOYSAL, AŞ. , BODUR, Ş. ve ŞENOL, S. (2005). "Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış". *Klinik Psikiyatri*, 8:88-99
- SÜMER, N. & ŞENDAĞ, MA. (2009). "Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı". *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63):86-101.
- SÜMER, N. & BOYACIOĞLU, İ. (2011). "Bağlanma Boyutları, Otobiyografik Bellek ve Geçmiş Kabul Etme". *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67):105-118
- ŞEN, M. (2009). "*3-6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*". Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Ankara.
- THOMPSON, R. (2006). "Erken Dönemde Bağlanma ve Sonraki Gelişim Üzerindeki Etkileri". *Türk Psikoloji Bülteni*, 12(38), 113-120.

- TOPALOĞLU, Z. (2013). "4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri ile Anne-babaların Ebeveyn Özyeterliliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı.
- TÜRKÖZ, Y. (2007). *Okul Öncesi Çocuklarda Bağlanma Örüntüsünün Kişilerarası Problem Çözme ve Açık Bellek Süreçlerine Etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Ankara.
- TÜZÜN, O. & SAYAR, K. (2006). "Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji". *Düşünen Adam*, 19 (1) : 24-39.
- ULUÇ, S. & ÖKTEM, F. (2009). "Okul Öncesi Çocuklarda Güvenli Yer Senaryolarının Değerlendirilmesi". *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63) : 69-83
- ULUYOL, F. (2014). "Bağlanma Örüntüleri, Eşe Yönelik Kişilerarası Şemalar ve Evlilik Sorunlarıyla Başa Çıkabilme Düzeyleri Arasındaki İlişkiler". "Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Klinik Psikoloji Bilim Dalı. Ankara.
- UYSAL, H. (2011). "Okul öncesi dönemde Görülen Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Bölümü Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı. Ankara.
- UYSAL, H., DİNÇER, Ç. (2013). "Okul öncesi dönemde Karşılaşılan Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Cilt:38, Sayı:169 ,328-356.
- YAVUZER, H.(2008). *Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu* (13.Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- YETER, S. (2010). "5-6 Yaş Grubu Çocuklarda Karşılaşılan Davranış Problemlerinin ve Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi (Sakarya İli Örneği)". Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Bölümü Anabilim Dalı,
Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı.Bolu.

YAKA, A. (2011). *"Bağlanma, Erken Döneme Yönelik Şemalar, Öz-Yönetim ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler"*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Uygulamalı/Klinik) Anabilim Dalı. Ankara.

YUKAY&YÜKSEL, M. (2009). "Okul Sosyal Davranış Ölçeklerinin (OSDÖ) Türkçeye Uyarlanması". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* ,9(3), Yaz. 2009, ss.1605-1650.

YUMUŞ, M. (2013). *"Okul Öncesi Eğitimcilerinin 36-72 ay Aralığındaki Çocukların Davranış Problemleri ile İlgili Görüşlerinin Alınması ve Başa çıkma Stratejilerinin Belirlenmesi"*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Ankara.

EKLER

EK-1

VELİ TANIMA FORMU

Öğrenci Adı/Soyadı :

Veli Adı/Soyadı :

Öğrencimizin Doğum Tarihi:

Lütfen Ebeveyn Birliktelik Durumunuzu İşaretleyiniz.

Anne-Baba birlikte

Anne-Baba ayrı Öğrencimiz kiminle kalıyor belirtiniz:

Anne yaşı:

Baba yaşı:

Anne Eğitim Düzeyi:

Baba Eğitim Düzeyi:

Kardeş Sayısı:

Öğrencimizin doğum sırası (kaçıncı çocuk):

Öğrencimizin Doğum Şekli: Normal Sezeryan

Öğrencimizin doğumundan sonraki aşamada bakımını üstlenen kişi:

Anne Anne-Baba birlikte Büyükanne Diğer

Formu doldurduğunuz için Teşekkür Ederim

EK -2

Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (OOSDO-OF)

Örnek Soru Maddeleri

Madde No	Maddeler	Hiçbir zaman	Çok seyrek	Bazen	Çok Sık	Her zaman
1	Paylaşmada ve sırasını takip etmede iyidir	1	2	3	4	5
2	Diğerlerine tekme atar ya da vurur	1	2	3	4	5
3	Akranlarına yardım eder	1	2	3	4	5
4	Diğer çocuklara gülümser	1	2	3	4	5

EK-3

Güvenli Yer Senaryoları Testi

Yönerge

Şimdi, nelerimiz var bir bakalım (aile figürlerini çıkarın). Bak bu bizim ailemiz. Bu büyükanne, bu anne, bu baba ve bunlarda çocuklar. (figürleri katılımcıya gösterin ve isimlerini söyleyin). Katılımcının çocuk figürüne isim vermesi sağlanır.

Uygulamacı: bu annesi, bu babası, bu büyük annesi, buda çocuk. Hadi çocuğa isim verelim.Çocuğun ismi ne olsun istersin?

Uygulamacı: Şimdi ailemizle ilgili bazı öyküler uydurup, oynatacağız. Ben bu aile ile ilgili öyküler anlatmaya başlayacağım, sende bu öykülerin sonunu anlatacaksın.

Doğum günü öyküsü (ısınma oyunu)

Bu bir masa. Bakalım üzerinde ne varmış (katılımcı pastayı görüp isimlendirene kadar beklenir) bu ne pastası..... Evet bir doğum günü pastası. Şimdi öyküyü dikkatlice dinle.

Anne çok güzel bir doğum günü pastası yapmış. Şimdi de herkesi masaya çağırıyor.

Anne: Büyükanne, baba, çocuklar hadi gelin. Doğum günü partisi yapalım.

Hadi bakalım sen bu öykünün gerisini oynat.

Kazara Dökülen Meyve Suyu Öyküsü

(Çocuk, anne, baba, masa, tabaklar)

Uygulamacı: “Tamam, Aklıma yeni bir hikaye geldi” (büyükanneyi alın ve yeni figürleri masaya yerleştirin, masadan uzaklaştırın.)

Uygulamacı: (içinde sofraya malzemelerinin olduğu kutuyu sallayın) “akşam yemeği için sofrayı hazırlamamda bana yardım eder misin?” (kutu katılımcıya verilir,katılımcı sofrayı hazırlayana kadar beklenir, eğer yardım isterse yardımcı olunur.)

Uygulamacı: “Şimdi aileyi yemek masasının etrafına oturtalım, böylece yemeğe hazır olsunlar” (katılımcı figürleri yerleştirene kadar beklenir)

Uygulamacı: (kaldığı yerden devam eder) “Burada ailemiz akşam yemeği yiyor.

..... (çocuğun verdiği isim) ayağa kalktı, uzandı ve meyve suyunu kazara devirdi.” (çocuk figürünü meyve suyu kabını devirecek şekilde hareket ettirin, çocuğun kabı açıkça görmesini sağlayın)

Anne: “....., meyve suyunu döktün” (sitemli ama aşırıya kaçmayan bir ses tonuyla; anneyi’a çevirin ve konuştuğu sırada hareket ettirin).

Uygulamacı: “şimdi ne olduğunu bana göster”

Yardımlar

Eğer katılımcı kendiliğinden söze başlamazsa terapist yardım eder:

“meyve suyu dökülünce neler yapmışlar?”

Eğer katılımcı sadece tek bir tepki verirse terapist yardım eder:

“Sonra ne olmuş?”; “Daha başka”; “Başka bir şey”

Eğer katılımcı figürlerle belirsiz hareketler yapıyorsa:

“Ne yapıyorlar?”

Eğer katılımcı figürler hakkında konuşurken hangi figürü kastettiği belirsizse:

“Kim yapıyordu?”

Terapist katılımcının söylediklerini tasdik etmek için, katılımcının cümlelerini soru formunda tekrar edebilir:

Örn: “anne meyve suyunu silmiş ve sonra ne olmuş?”

Eğer katılımcı büyükanneye ne olduğunu sorarsa:

“Bu öyküde o yok, daha sonra onunla tekrar oynayacağız.”

NOT: Bu yardımlar katılımcının aklına belli fikirleri getirmek için hazırlanmamıştır. Bu konuda tek istisna, eğer katılımcı asıl konudan söz etmiyorsa, katılımcının dikkatini asıl konuya (dökülen meyve suyuna) odaklamak için yapılan yardımlardır.

Yatak Odasındaki Canavar Öyküsü

(Çocuk, anne, baba, üzerinde battaniyesi olan bir yatak)

Uygulamacı: “Ailemizi yeni oyun için hazırlayabilir misin?” (Eğer katılımcı bu şekilde düzenlemezse, oyuncakları yerleştirin. Tekrar, ailenin geri kalanının yatak odasındaki yataktan en az 30 cm uzak olması oldukça önemlidir.)

Uygulamacı: “Şimdi neler olduğuna bak. Dikkatlice dinle”

Anne: (annenin yüzü öyküdeki çocuğa çevrilir ve konuşurken hafifçe hareket ettirilir.)

“Yatma vakti. Hadi bakalım, odana git ve uyu.”

Baba: “Şimdi yatağına git” (yüzü çocuğa dönerek, bir parça hareket verip ve sesi kalınlaştırarak)

Çocuk: “Tamam anne baba gidiyorum.” (çocuk figürünü yatağa doğru yürütün)

Uygulamacı: (açıklama yapar) “..... üst kattaki odasına gidiyor, gidiyor”

Çocuk: “Anne! Baba! Odamda bir canavar var! Odamda canavar var! (korkmuş bir ses tonuyla)

Uygulamacı: “şimdi ne olduğunu bana göster”

Yardımlar

Eğer katılımcı kendiliğinden söze başlamazsa terapist yardım eder:

“Çocuk seslenince neler yapmışlar?”

Diğer yardımlar için ‘dökülen meyve suyu’ öyküsüne bakılabilir.

Eğer katılımcı bitirmiş gibi görünüyorsa yada öyküyü tekrar etmeye başlamışsa:

“Hazırsan yeni bir tanesine geçelim”

Yaralı Diz Öyküsü

(Çocuk, anne, baba, kayalık için sünger, çimen için keçe)

Uygulamacı: “Tamam, Şimdi başka bir öyküm var. Ben bunları toplarken, sen ailemizi oraya koy ve yeni öykü için hazırla.”

(Uygulamacı masanın köşesini gösterir. Öyküde kayalığa tırmanan çocuk dışında ailenin geri kalanının kayalıktan en az 30 cm uzak olması önemlidir.)

Uygulamacı: “Bak şimdi elimde neler var! (Bir parça yeşil alan ve kayalık yerleştirilir.) Bu bir park. Anne babanla parka gider misiniz?” “Bunlar bizim ailemiz, parkta dolaşmaya çıkmışlar ve bu parkta yüksek, oldukça yüksek bir kayalık var.”

Çocuk: “Anne, baba bakın. Bu yüksek, çok yüksek kayalığa nasılda tırmandığımı seyredin.” (çocuk figürünü kayalığa tırmandırılmaya başlanır, daha sonra düşer) “off!, dizim acıyor” (ağlamaklı bir sesle)

Uygulamacı: “şimdi ne olduğunu bana göster”

Yardımlar

Eğer katılımcı kendiliğinden söze başlamazsa terapist yardım eder:

“Dizi yaralanınca neler yapmışlar?”

Diğer yardımlar için ‘dökülen meyve suyu’ öyküsüne bakılabilir.

Eğer katılımcı bitirmiş gibi görünüyorsa yada öyküyü tekrar etmeye başlamışsa:

“Hepsi bu kadar. Hadi gel şimdi bunları kaldıralım ve başka bir tanesini yapalım”

Ayrılık Öyküsü

(Çocuk, anne, baba, büyükanne, çimen ve araba için bir kutu)

Uygulamacı: “Hadi bu sefer büyükanneyi kullanalım.” (Yeşil alan ve arabayla birlikte, aile ve büyükanneyi masaya aşağıdaki gibi yerleştirilir. Arabanın katılımcının önünde olması ve her iki ebeveynin çocuklara ve büyükanneye bakıyor olması önemlidir.)

Uygulamacı: “Burası onların ön bahçesi, ve bu onların arabası. Bu ailenin arabası.

(Araba katılımcının önünde durduğu sırada anne ve babanın yüzlerini çocuk ve

büyükanneye çevrilir.)

Uygulamacı: “Sanırım (katılımcının ismi), anne ve baba tatile gidiyorlar.”

Anne: “Evet çocuklar (kadınlar). Babanız ve ben bir tatile gidiyoruz. Şimdi sizden

ayrılıp, tatile çıkıyoruz.” (Anne hafifçe hareket ettirilerek çocuklarla konuşturulur.)

Baba: “Bir hafta sonra görüşürüz. Büyükanneniz sizinle kalacak.” (Baba hafifçe hareket ettirilerek çocuklarla konuşturulur.)

Uygulamacı: “Şimdi ne olduğunu bana göster”

Önemli Not:

Uygulamacı, katılımcının figürleri arabaya yerleştirmesine ve arabayla uzaklaştırmasına izin vermelidir. Eğer katılımcı arabayla uzaklaşmalarını sağlayamazsa, sadece bu durumda uygulamacı karışır. Eğer katılımcı çocukları da arabaya yerleştirirse, “Hayır, sadece anne ve baba gidiyorlar denir.” Çocuk arabayı uzaklaştırdıktan sonra (zorunlu olduğu takdirde uygulamacı), uygulamacı arabayı masanın altına alır ve gözden uzaklaştırır. Eğer katılımcı arabayı bulup getirmek isterse, “hayır, onlar henüz geri gelmediler.” denir.

Uygulamacı: “ve uzaklara gittiler”(araba masanın altına alınır.)

Uygulamacı: “Şimdi ne olduğunu bana göster”

Yardımlar

“Anne ve babası gidince çocuklar ne yapmış?”

Yeniden Bir araya Gelme Öyküsü

(Çocuk, anne, baba, büyükanne, çimen ve araba için bir kutu)

Araba içindeki iki ebeveynle beraber masanın altından geri getirilir. Çocuklardan uzak olacak şekilde masanın üzerine yerleştirilir. (örneğin, katılımcının ulaşmasını ve arabayı sürmesini engelleyecek şekilde uygulamacının yanına konulur.)

Eğer bir önceki oyunda katılımcı çocuklar ve büyükanneyi masanın ortasına yaklaştırmışsa, geri gelen araba ve çocuk figürleri arasında mesafe oluşturacak şekilde bu figürler katılımcıya yakın bir yere geri koyulur.

Uygulamacı: “Tamam, Ne oldu biliyor musun? Bir hafta geçti ve büyükanne pencereden dışarı bakıyor.” (Büyükannenin yüzü arabaya doğru çevrilir ve konuşurken biraz hareket ettirilir.)

Büyükanne: “Bakın çocuklar, anne babanız geri geldi. Tatilden eve geri döndüler.”

Uygulamacı: “Şimdi ne olduğunu bana göster” (katılımcının arabayı eve yaklaştırmasına izin verilir ve gerekiyorsa yardımcı olunur.)

Yardımlar

“Anne ve baba eve döndüklerinde neler olmuş.”

DEĞERLENDİRME

ÖYKÜ 1 (dökülen meyve suyu)

Eğer anne-baba dökülenleri temizlerse, şiddet içermeyen bir disipline baş vurursa (daha dikkatli ol oğlum/kadınım gibi) öykü güvenli olarak sınıflanır.

Eğer fiziksel yada sözel şiddet varsa, çocuk cezaya çarptırılıyorsa yada katılımcı bilmiyorum şeklinde tepki veriyorsa öykü güvensiz olarak sınıflanır.

ÖYKÜ 2 (uyanana çocuk)

Eğer anne-baba korkan çocukla ilgileniyorsa ve çocuk tekrar uykuya dönüyorsa öykü güvenli olarak sınıflanır.

Eğer anne-baba çocukla ilgilenmiyorsa, canavar çocuk ya da anne-babaya zarar veriyorsa, çocuk uykuya dönemiyorsa yada katılımcı bilmiyorum şeklinde tepki veriyorsa güvensiz olarak sınıflanır.

ÖYKÜ 3 (park)

Çocuk dizini yaraladığında anne-baba onunla ilgileniyorsa, tedavi ediyorsa, anne-baba kayanın üstüne çıkıp yaralanmadan aşağıya iniyorsa öykü güvenli olarak sınıflanır.

Anne-baba çocukla ilgilenmiyorsa, cezalandırıyor, fiziksel-sözel şiddet varsa, figürlerden biri ölüyorsa yada katılımcı bilmiyorum şeklinde tepki veriyorsa öykü güvensiz olarak sınıflanır.

ÖYKÜ 4 (ayrılma)

Ayrılık öyküsünde çocuk herhangi bir başa çıkma işareti gösteriyorsa (büyükanneyle oynama, televizyon izleme, alışverişe çıkma gibi) öykü güvenli olarak sınıflanır.

Çocuk sürekli olarak ağlıyorsa, saldırganlaşıyorsa, biri ölüyor-evden kaçıyor, yada katılımcı bilmiyorum şeklinde tepki veriyorsa öykü güvensiz olarak sınıflanır

ÖYKÜ 5 (yeniden bir araya gelme)

Eğer aile bir araya gelip diyalog kuruyorsa, birbirlerine sarılıyorsa, bir aile etkinliğinde bulunuyorsa öykü güvenli olarak sınıflanır.

Aile üyeleri bir araya gelemiyorsa, çocuk saldırganlaşıyorsa, biri ölüyor-evden kaçıyor anne-babanın tavırları şiddet içeriyorsa yada katılımcı bilmiyorum şeklinde tepki veriyorsa öykü güvensiz olarak sınıflanır.

SINIFLAMA

Çocuk 4 ya da 5 öyküye güvenli tepki verdiyse güvenli olarak sınıflanır.

Çocuk 3 ya da daha az öyküye güvenli tepki verdiyse güvensiz olarak sınıflandırılır.

ÖZGEÇMİŞ

Pınar KAYMAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans 2002 Sakarya Üniversitesi ,Fen-Edebiyat Fakültesi,Sosyoloji Bölümü

İş

2002-2006 Felsefe Grubu Öğretmenliği

2006- Rehber Öğretmen

İletişim Bilgileri

Görev Yaptığı Kurum: Pendik- Erol Türker İlköğretim Okulu

E-posta: pinar_kaymak@hotmail.com